

**ANÀLISI SOBRE LA IGUALTAT DE
GÈNERE:
REIVINDICAR LA CATEGORIA “DONA”
O ABOLIR-LA?**

**Una aproximació teòrica i a partir
d'entrevistes a expertes**

Marta Perich Pallaruelo

Treball de Fi de Grau

Grau de Psicologia

Índex

Síntesi i paraules clau.....	3
Introducció	5
Justificació.....	6
Objectius	7
Marc teòric.....	8
Marc metodològic.....	21
Resultats i discussió	23
Conclusions	39
Resum orientat a la difusió del treball.....	44
Bibliografia	45
Annexos.....	47
Annex 1	47
Annex 2	48
Annex 3	50
Annex 4	65

Síntesi i paraules clau

Aconseguir la igualtat de gènere és un dels assumptes més importants d'aquest segle. Per això, aquest treball se centra a analitzar una de les qüestions principals: el debat sobre els subjectes polítics del feminisme. Què és la categoria “dona”? Cal establir una definició? I si és així, quina és la definició pertinent? Per contra, és més eficaç abolir la categoria “gènere” i el binarisme?

El treball realitza una revisió teòrica de les principals autores que han parlat dels temes que ens pertocuen: Simone de Beauvoir (1949), Angela Davis (1981), Yuderkis Espinosa (2014), Adrienne Rich (1980), Nuria Varela (2005), Monique Wittig (1992), Pol Beatriz Preciado (2020) i Judith Butler (1990). Per altra banda, es realitzen entrevistes a dues expertes del gènere -Montserrat Sagot i Marina Subirats-, per contrastar les seves idees amb les de la producció bibliogràfica.

Com a resultats i conclusions principals, se n'han trobat tres. Pel que fa a la definició de "dona", cal diferenciar aquella definició vàlida en el moment en què s'hagi assolit la igualtat i els gèneres no tinguin cap pes jeràrquic, i aquella vàlida en el moment actual. Pel que fa a l'escenari desitjable en què la igualtat de gènere s'hagi assolit, aquesta és una utopia que no coneixem i, per això, encara no sabem si en aquell les dones es definiran com “persones amb genitals en forma de vulva” o si hi haurà una multiplicitat de gèneres, sense jerarquies i, per tant, la definició exacta no existirà, ja que “hi haurà tants gèneres com persones”. Pel que fa a l'etapa actual, trobem dues definicions diferents depenent de la utopia que es vulgui assolir: “aquelles persones amb genitals en forma de vulva”, o “aquelles persones que s'identifiquen com a dones i que pateixen opressions de gènere”. És importar actualment combinar ambdues definicions i no superposar una a l'altra, ja que encara no coneixem com serà la utopia de la igualtat de gènere.

En segon lloc, s'ha trobat que la definició té sentit en tant que ajuda a reconèixer les companyes de lluita entre si, però no s'hauria d'utilitzar per marginar ni excloure persones. La definició, doncs, és útil per unir en la lluita les persones que es reivindiquen com a oprimides pel patriarcat i té sentit en tant que permet això. Per acabar, es creu que encara més rellevant que trobar una definició és reflexionar sobre quines accions cal dur a terme per assolir la igualtat. Aquesta anàlisi es pretén dur a terme en futures investigacions.

Paraules clau: “dona; gèneres; igualtat”

Achieving gender equality is one of the most important issues of this century. This paper focuses on analysing one of its main discussions: the debate on the political subjects of feminism. What is the category “woman”? Should a definition be established? And if so, what is the appropriate definition? On the contrary, is it more effective to abolish the category “gender” and binarism?

The paper makes a theoretical review of the main authors who have spoken about these issues: Simone de Beauvoir (1949), Angela Davis (1981), Yuderkis Espinosa (2014), Adrienne Rich (1980), Nuria Varela (2005), Monique Wittig (1992), Pol Beatriz Preciado (2020) and Judith Butler (1990). Moreover, two gender experts -Montserrat Sagot and Marina Subirats-, are interviewed, in order to contrast their ideas with those of the bibliographic production.

Three main results and conclusions have been found. First, when defining “woman” it is necessary to differentiate between the definition valid at the time when gender equality has been achieved and genders have no hierarchical weight, and the definition valid at the present. As for the desirable scenario when gender equality has been achieved, we still do not know if genders will have been abolished and women will be defined as “people with vulva-shaped genitals” or if there will be a multiplicity of genders, without hierarchies and, therefore, the exact definition will not exist, as “there will be as many genders as people”. As for the current moment, there are two different definitions depending on the utopia we imagine: “people with vulva-shaped genitals”, or “people who identify themselves as women and suffer gender oppression”. It is important currently to combine both definitions and not to superimpose one on the other, as we do not yet know what the utopia of gender equality will look like.

Second, it has been found that the definition makes sense when it helps to recognize fellow fighters, but it should not be used to marginalize or exclude people. The definition is useful when it unites people oppressed by the patriarchy. Finally, it is important to pinpoint that even more relevant than finding a definition is to reflect on what actions need to be taken to achieve equality. This is an analysis that is intended to be carried out in future research.

Keywords: “woman; genders; equality”

1. Introducció

La igualtat de gènere és, sens dubte, una de les qüestions més influents i debatudes al segle XXI. Segons l'Objectiu de Desenvolupament Sostenible número 5 de l'Agenda 2030 de les Nacions Unides, la igualtat de gènere no és només un dret humà fonamental, sinó la base necessària per a aconseguir un món pacífic, pròsper i sostenible.

En aquest treball s'analitza un dels aspectes bàsics en les discussions sobre aquest tema: la categoria del gènere. Què és la categoria "dona"? Cal establir una definició? I si és així, quina és la definició pertinent? Per contra, és més eficaç abolir la categoria "gènere" i el binarisme dona-home?

Aquests interrogants han estat debatuts i argumentats per diverses autores durant els darrers segles. Durant les properes pàgines es realitzarà una anàlisi teòrica partint d'algunes de les principals autores del feminisme, com ara Simone de Beauvoir, Angela Davis, Adrienne Rich, Monique Wittig, Pol Beatriz Preciado i Judith Butler, entre d'altres.

Després d'aquesta anàlisi teòrica, es contrastaran les aportacions de les autores amb l'entrevista a dues expertes del gènere: Montserrat Sagot -professora catedràtica, directora del Centre d'Investigació en Estudis de la Dona costa-riqueny- i Marina Subirats -sociòloga, gestora pública, política i filòsofa espanyola-. S'ha decidit combinar ambdues perspectives per tal de contrastar els estudis en l'àmbit teòric amb la discussió fructífera amb dues expertes en el tema. Seguidament, es discutiran les aportacions de les perspectives teòriques amb aquelles recollides mitjançant les entrevistes i s'establiran una sèrie de conclusions. Per acabar, es mencionarà la prospectiva i les possibles limitacions del treball.

2. Justificació

Tal com s'ha mencionat anteriorment, la igualtat de gènere és una de les qüestions més influents i debatudes al segle XXI. Lamentablement, aquesta situació encara està lluny de ser una realitat. Per donar algunes dades, 1 de cada 5 dones i nenes entre 15 i 49 anys afirmen haver patit violència física, sexual o ambdues en mans de les seves parelles, les dones treballadores segueixen guanyant de mitjana un 24% menys que els homes a escala mundial, i els espais de poder i lideratge ocupats per dones encara no superen el 25% en l'escala global (Nacions Unides, 2020). Per tot això, és plausible afirmar que la igualtat de gènere és encara una utopia més que una realitat.

Des de ben petita, aquest és un tema que m'ha preocupat particularment, probablement per dues raons: pel fet de patir-lo en primera persona com a dona, i perquè, en la meva opinió, representa una de les injustícies més grans que una societat pot patir: abandonar i invisibilitzar el 50 per cent la seva població. Així doncs, se'm fa imprescindible, tant en l'àmbit personal com global, desentrellar les qüestions bàsiques del tema que més m'apassiona i que dona sentit a la meva lluita activista i professional.

En la meva opinió, un dels debats més pertinents respecte a aquest tema és el que tracta aquest treball. Què és el gènere? I què és, en concret, ser dona? Cal que les dones es defineixin per poder-se reivindicar? I si es defineixen, de quina manera ho han de fer? Quin és el subjecte polític del feminisme? Seria més eficaç abolir la categoria "gènere" i abolir el binarisme? Entendre de quina manera cal que les dones es defineixin i si cal que ho facin suposa per a mi un dels pilars bàsics en l'abolició de la desigualtat de gènere.

En aquest treball es realitza aquest estudi mitjançant l'anàlisi documental i l'entrevista amb expertes. Espero, doncs, que la reflexió i l'anàlisi d'aquest treball m'ajudin a entendre la complexitat d'aquesta pregunta i em permetin formar-me una opinió crítica pròpia.

3. Objectius

Es divideixen els objectius d'aquest Treball de Fi de Grau de recerca en dos grups: l'objectiu general i els específics.

L'objectiu general del treball és el següent:

- Explorar de manera teòrica les idees referides al gènere i l'abolició de la idea de gènere.

D'objectius específics n'hi ha quatre:

- Analitzar una selecció de la producció teòrica bibliogràfica referida a la reivindicació del gènere dona.
- Analitzar una selecció de la producció teòrica bibliogràfica referida l'abolició de la categoria gènere.
- Contrastar les idees teòriques amb les entrevistes realitzades a dues expertes del gènere.
- Proposar conclusions sobre la pregunta que ens concerneix.

4. Marc teòric

És important, la reivindicació del gènere dona? És rellevant, concretar una definició? Forma part d'una peça clau en la lluita feminista? O, per contra, la definició és una opressió i una limitant per a les dones? Caldria que la lluita feminista incorporés l'abolició dels gèneres dins el seu discurs?

Abans d'estudiar la producció teòrica referida a aquestes preguntes, però, val la pena resumir alguns dels conceptes bàsics que sortiran al llarg del treball: el binarisme sexe-gènere, el feminisme i el patriarcat.

4.1. Alguns conceptes bàsics

Pel que fa al binarisme sexe-gènere, Robert Stoller va ser el primer que, el 1968, va utilitzar el concepte de gènere per oposar-lo al sexe. Per una banda, el sexe es refereix a les diferències anatòmiques entre dones i homes -diferència, per tant, les femelles dels mascles- (Duarte i García-Horta, 2016, p. 111), mentre que el gènere es refereix al conjunt de funcions, comportaments, activitats i atributs que cada societat considera apropiats per a dones i homes -diferència, per tant, les dones dels homes- (Organització Mundial de la Salut, 2020). De la divisió del sexe i del gènere en dos atributs sorgeix el binarisme: només hi ha dues categories per determinar el sexe d'una persona -o és mascle, o és femella-, així com dues categories per determinar el gènere d'una persona -o és dona, o és home-. Pel que fa a la definició de feminisme, aquest concepte es refereix a la cerca dels mateixos drets, poder i oportunitats entre els gèneres (Cambridge, 2020).

Per acabar, pel que fa a la definició de patriarcat, exposarem, en primer lloc, la definició oficial del Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans (2020): *“Forma d'organització social que dona la màxima autoritat social i política al pare”*. Tot i això, una de les definicions més completes de patriarcat l'ofereix Dolors Reguant (a Varela, 2005, p. 145): *“El patriarcat és una forma d'organització política, econòmica, religiosa i social basada en la idea d'autoritat i lideratge de l'home, en la qual hi ha un predomini de l'home sobre la dona; del marit sobre l'esposa; del pare sobre la mare, els fills i les filles; dels vells sobre els joves i de la línia de descendència paterna sobre la materna. El patriarcat ha sorgit d'una presa de poder històric per part dels homes, els qui es van apropiat de la sexualitat i reproducció de les dones i del seu producte, els fills, creant al*

mateix temps un ordre simbòlic a través dels mites i la religió que el perpetuen com a única estructura possible". Aquesta definició aporta una visió més completa: no és el pare només el que exerceix l'autoritat, sinó l'home i allò masculí. A més, el patriarcat se sustenta de forma institucional, ja que són el conjunt de totes les institucions socials i l'imaginari col·lectiu el que perpetua aquest sistema d'opressió i poder (Facio i Fries, 2005, p. 265).

Després d'haver exposat les definicions bàsiques que pertocquen per aquest treball, tornem a les qüestions inicials que s'indicaven. Cal la reivindicació del gènere dona? O, per contra, la mateixa definició és una opressió i caldria que la lluita feminista incorporés l'abolició dels gèneres dins del seu discurs? Sembla evident que, en la lluita per la igualtat de gènere, és necessari tenir clar primer què és el gènere i qui són els subjectes que es reivindiquen com a oprimits. Per això, durant aquest marc teòric s'efectuarà una revisió bibliogràfica de les autores que han parlat d'aquest tema en els últims anys. Tot i que hi ha amplis matisos, que es detallaran al llarg d'aquestes pàgines, un resum inicial pot ser el següent: autores que defensen la reivindicació de la categoria "gènere dona", com a autoapropiació del subjecte que forma part del col·lectiu oprimat, i autores que reivindiquen l'abolició dels gèneres.

Dins el primer grup -autores que defensen la reivindicació de la categoria "gènere dona"- es citarà, en aquest marc teòric, les idees de Simone de Beauvoir, Angela Davis, Yuderkis Espinosa, Adrienne Rich i Nuria Varela. Dins el segon grup -autores que reivindiquen l'abolició dels gèneres- es citarà a Monique Wittig, Pol Beatriz Preciado i a Judith Butler. Cal dir, però, que aquesta classificació encara és molt simplista, ja que cada autora aporta una visió diferent sobre el tema, i és això el que s'exposarà a partir de les properes pàgines.

4.2. La reivindicació de la categoria "dona"

Una de les primeres teòriques feministes que va fer referència a aquest tema és Simone de Beauvoir. El seu llibre "El segon sexe" (1949) és peça clau dins de les lectures feministes: el text asseu un precedent dins el moviment, i la majoria de les autores posteriors es refereixen a Beauvoir per a redactar la seva obra. El pensament de Beauvoir s'emmarca dins les corrents existencialistes i constructivistes.

Les aportacions de Beauvoir poden definir-se en dues grans idees: el gènere com a constructe social, i la reivindicació i apropiació del subjecte dona. Respecte a la primera proposta, Beauvoir explica que el gènere està construït socialment; és a dir, que l'adquisició de determinades característiques és quelcom que les dones van adquirint a mesura que es desenvolupen a la societat. La idea de ser dona, doncs, és una experiència subjectiva. Aquesta creença és contraposada a què les dones neixen amb uns atributs que conformen la seva essència. Així doncs, segons Beauvoir les dones no neixen amb cap essència característica, sinó que és la pròpia societat la que atribueix determinades característiques, rols, expectatives i comportaments desitjables al gènere dona. Això vol dir que la idea de ser dona és totalment arbitrària a la societat on les persones neixen i, per tant, totalment modificable. La frase més reconeguda de l'autora, i que resumeix aquest concepte és: "la dona no neix, es fa" (De Beauvoir, 1949, p. 87).

En realitat, Beauvoir amb aquesta primera idea està posant de manifest la diferenciació entre sexe i gènere. Tot i que ella no va utilitzar aquests atributs, la seva proposta va ser revolucionària, ja que va diferenciar entre l'atribut sexe -aquell conjunt de característiques biològiques que diferencien les femelles dels mascles- i el gènere -aquelles categories socialment construïdes, que diferencien les dones dels homes-. Cal destacar, però, que tot i fer referència a la categoria gènere i estar en contra amb la idea de gènere que s'imposa a les dones, Beauvoir no advoca per l'abolició dels gèneres, sinó més aviat per una redefinició del gènere dona que existeix en aquell moment (De Beauvoir, 1949 a Ortega, 2010, p. 25).

La segona idea rellevant dins l'obra de Beauvoir és la problematització de la definició del subjecte dona. A l'inici de l'escrit, Beauvoir es pregunta: "Què és una dona?". D'aquest interrogant sorgeix un dels plantejaments més rellevants del llibre: "Per quina raó les dones s'han de plantejar aquesta pregunta?" Segons ella, els homes no comencen mai presentant-se com a individus d'un determinat gènere, ja que el gènere masculí es dona per descomptat. Per què els homes no han de definir-se com a homes? (De Beauvoir, 1949, p. 3).

Beauvoir explica que la resposta a la pregunta és l'estructura androcèntrica del món. L'androcentrisme és la pràctica d'atorgar a l'home i al seu punt de vista la posició central en el món. Beauvoir ho expressa d'una manera més metafòrica: els homes i les dones no són com dos pols de l'electricitat, sinó que els homes representen tant el pol positiu com el neutre. Això té

molts exemples pràctics; un d'ells, l'accepció del masculí com a gènere neutre. En aquest cas, s'utilitza l'expressió: "Els nois estan contents" per a referir-se a: "Els nois i les noies estan contents i contentes" (De Beauvoir, 1949, p. 3). Aquesta idea també és expressada per Reni Eddo-Lodge (2017): "Ser un home blanc és ser humà. Ser un home blanc és universal" (2017, p. 10).

Així doncs, tornant a les preguntes inicials: és important la reivindicació del gènere dona? Forma part d'una peça clau en la lluita feminista? Beauvoir diria que sí. Les dones necessiten preguntar-se "qui són" perquè el món és androcèntric i, per tant, no es veuen representades dins la definició universal d'humà (De Beauvoir, 1949, p. 3).

Ara bé: Beauvoir té clar que cal que les dones es defineixin però, de quina manera ho han de fer? Per entendre aquest interrogant, primer cal conèixer com s'ha definit a les dones al llarg de la història, per tal de poder contrarestar aquesta definició tradicional. Per a Beauvoir, a les dones se les ha definit com "L'Altra". En altres paraules, es defineix a les dones en relació amb els homes. Una de les frases més rellevants de la seva obra, relacionada amb això que s'ha exposat és: *"No és l'Altra la que, al definir-se com a Altra, defineix l'Un, sinó que l'Altra és plantejada com a Altra per l'Un"*¹. Amb aquesta frase, Beauvoir fa referència que les dones no es defineixen com a Altra en contraposició als homes, sinó que són aquests últims els que defineixen les dones en contraposició a ells (De Beauvoir, 1949, p. 4).

Per tant, tot i que les dones s'haurien de definir per poder-se reivindicar, Beauvoir argumenta que no s'estan definint autònomament, ja que la definició que fan les dones d'elles mateixes parteix de la definició que els homes utilitzen per a definir-les. Un exemple d'aquesta situació, segons Beauvoir, és que les dones no parlen d'elles mateixes com a Subjecte o com a "nosaltres", sinó que utilitzen l'expressió "les dones", expressió que en realitat ha sigut encunyada pels homes. Així doncs, com defineixen els homes les dones? Tot i que Beauvoir no ho exposa en detall a la seva obra, esmenta que algunes definicions de "dones vertaderes" són dones frívols, puerils, irresponsables, esposes o mares: en definitiva, dones sotmeses als homes (De Beauvoir, 1949, p. 7).

¹ Traducció al català per Marta Perich Pallaruelo.

Tornant, doncs, a la pregunta que s'ha exposat anteriorment -de quina manera s'han de definir les dones?-, l'autora creu que és necessari que les dones defineixin la seva identitat al marge de la mirada masculina i al marge de les opressions que imposen els homes sobre elles. Beauvoir, doncs, reivindica una feminitat no alienada, en què les dones, per elles mateixes, s'apropriïn del subjecte "dona" (De Beauvoir, 1949, p. 9).

El feminisme de Beauvoir i les idees que exposa són revolucionàries i senten un precedent sobre les idees posteriors. Tot i això, és important analitzar les idees d'Angela Davis, ja que posa de manifest un tema crucial per les qüestions que ens pertocuen: el feminisme negre. Per comprendre en detall aquesta autora, cal recordar que Simone de Beauvoir era francesa, blanca i burgesa.

Angela Davis basa les seves idees en el discurs pronunciat per Sojourner Truth el 1851: "És que jo no soc una dona?". Aquest discurs es considera el fundador del feminisme negre i, en ell, l'activista pels drets de la dona mostra la seva indignació davant les definicions de dona que s'han fet fins al moment. Segons Truth, la definició de dona negra i esclava no encabeix dins les definicions de dona que existeixen a la seva època, ja que aquestes definicions estan únicament dirigides a les dones blanques (Truth, 2018).

Angela Davis, seguint les mateixes idees, expressa a "Dones, raça i classe" (1981) que els homes no defineixen les dones tal com Beauvoir expressa a la seva obra. Els homes defineixen les dones "blanques" amb aquesta definició. Beauvoir explica que les dones són definides per la seva puresa, delicadesa o pel seu rol de cuidadores com a mares o esposes. Segons Davis, però, aquesta és només una definició de les "dones blanques". En el context de l'esclavitud o fins i tot, després d'ella, les dones negres tenen rols arduos, de treballadores del camp. El vocabulari utilitzat pels homes que descriu Beauvoir està als antípodes del que les dones negres són: les dones negres i esclaves no eren ames de casa ni mares, sinó que en la majoria dels casos actuaven com a treballadores i se'ls arrabassen dels seus fills i filles per a la venda d'esclaus. Per tant, seguint la definició de dona que fa Beauvoir les dones negres serien anomalies (Davis, 1981, p. 14).

Quin és el plantejament alternatiu que fa Davis, doncs? Per a ella, el punt de partida en l'exploració de la definició de dona negra, és el seu paper com a treballadora. Davis, en la mateixa

línia que Beauvoir, constata que les dones han de definir-se per a poder-se reivindicar. Tot i això, la seva reivindicació difereix de la que fa la filòsofa francesa, ja que inclou l'opressió de raça negra dins el seu discurs (Davis, 1981, p. 15).

Aquests temes també els toca Yuderkis Espinosa, que fa palesa la idea de feminisme decolonial dins la seva obra. Segons aquesta autora, l'opressió de les dones no es pot explicar només pel gènere, sinó que s'ha de tenir en compte també la raça, la classe i l'heterosexisme (Espinosa, 2014, p. 23-26). Més endavant es veurà que la tria del marc metodològic també inclou aquestes perspectives esmentades.

Per la seva banda, Adrienne Rich a la seva obra "Heterosexualitat obligatòria i existència lesbiana" (1980) fa una crítica a l'heteronormativitat, entesa com la idea que l'heterosexualitat és l'única opció sexual vàlida i possible per a les dones. Segons Rich, l'heteronormativitat és una institució política que perpetua el lligam entre homes i dones i obliga les oprimides a necessitar el seu opressor (Rich, 1980, p. 15-20). Aquestes idees lliguen també amb el que Beauvoir exposa a la seva obra: l'autora expressa que, a diferència del vincle entre esclaus i amos, el vincle entre homes i dones és alienat, ja que la dona és definida com a "Altra", però se li inculca la idea que tant el terme "Un" com "Altra" són necessaris perquè ella senti la totalitat (Beauvoir, 1949, p. 5).

Encara que les dones, segons Rich, hagin de definir-se com a mitjà per a empoderar-se, la imposició heterosexual que fan els homes cap a les dones és una manera de tergiversar la definició de dona. Per tant, és possible que el fet de definir-se com a dona suposi utilitzar la definició que els homes en fan, assumint per tant l'heterosexualitat obligatòria i el binarisme, que invisibilitza la possibilitat lesbiana. Definir-se com a "dona", si no es fa una resignificació del terme, pot acabar suposant assumir un esquema de dona molt tancat. Tornem doncs, a la idea que s'ha exposat durant els paràgrafs anteriors: si les dones es defineixen per tal de sentir-se "subjecte" ho han de fer amb la seva pròpia definició i no amb la definició que imposen els homes (Rich, 1980, p. 20-25).

Per tancar l'agrupació d'autores que defensen la necessitat d'una definició de la categoria "dona", es citaran breument les idees de Nuria Varela, exposades al seu llibre "Feminisme per a principiants" (2005). Tornant a la qüestió "s'haurien de definir les dones per tal de poder-se

reivindicar?” Varela creu que sí. L'autora defensa la definició del terme “femení”, com a “tot el que és propi de les dones”. El problema en la definició de dona, creu ella, rau en el fet que tot allò que s'ha considerat vàlid per a la categoria de “dona” està relacionat amb el que el patriarcat ha imposat sobre les dones, és a dir, una definició de persones dèbils, indefenses o vulnerables. Varela defensa, doncs, que les dones s'han d'apropriar de la definició de dona i reivindicar que tot allò que facin les dones -totes les dones- pot ser considerat com a femení (Varela, 2005, p. 297).

Aquí acaba l'anàlisi de les vuit autores que defensen l'apropiació del terme dona com a mitjà per a assolir la igualtat de gènere. En les properes pàgines, es realitzarà una anàlisi d'aquelles autores que defensen l'abolició dels gèneres.

4.3. L'abolició dels gèneres

La primera teòrica a qui faré referència és Monique Wittig qui, en el seu llibre “El pensament heterosexual i altres assajos” (1992), fa un recorregut sobre diversos temes relacionats amb aquest treball. Dins les seves idees més importants es troben, en primer lloc, la diferenciació entre les categories “dona” i “dones” i, en segon lloc, la defensa del lesbianisme com a lluita política. És important destacar, però, que Wittig no parla de l'abolició dels gèneres com fan Preciado i Butler. Tot i això, se la situa en aquest subapartat perquè està a favor de l'abolició de les categories de “dona” i “home”, així com de l'abolició de la “classe” gèneres.

Primerament, Wittig creu que cal establir una diferència entre el que és “la dona” i “les dones”. Què és la categoria “dona”? L'autora explica que aquesta és una categoria política i ideològica. Segons Wittig, la categoria dona és quelcom il·lusori i no etern. Forma part d'un imaginari impossible que aliena les dones actuals, ja que les obliga a estar contínuament pendents d'encabir dins el mite perfecte de “la dona”. A més, Wittig emfatitza que la categoria dona és una definició que han creat els homes i, per tant, es tracta d'una definició molt limitada. “La dona” és una categoria que cal abolir, ja que només existeix per confondre i ocultar la realitat de “les dones” com a classe (Wittig, 1992, p. 18-25).

La categoria “dones”, en canvi, és la manera que tenen les dones d'entendre que formen part d'una mateixa opressió per tal de poder lluitar conjuntament. De fet, Wittig expressa que la consciència que les dones formen part d'un mateix grup i que pateixen submissions comunes les

pot ajudar a lluitar contra la seva opressió de classe. Wittig explica que l'intent per part de les dones de definir-se individualment és un error, ja que els problemes que suposadament són individuals, privats i subjectius són en realitat problemes socials i de classe. Les dones, per tant, han de reivindicar que la definició de dona individual no existeix, ja que els seus problemes i les seves opressions són problemes de classe i no problemes individuals, i lluitar conjuntament dins la categoria "les dones" (Wittig, 1992, p. 42-46).

Així doncs, el fet que existeixi una categoria que defineixi les dones com a subjectes individuals - la dona- només provoca més invisibilització cap al producte real de l'opressió: les dones. En resum, "les dones" és la classe dins la qual totes les dones lluiten per acabar amb la seva opressió i és, per tant, producte de la relació social entre dones i homes. "La dona", per la seva banda, és un mite, una formació imaginària que cal abolir. La lluita per la igualtat de gènere, conseqüentment, es troba per una banda en abolir la "classe dones" i, per altra, en abolir les categories "dona" i "home" (Wittig, 1992, p. 46-50).

Però, què ocorre amb la definició que vulguin fer les dones d'elles mateixes, com a subjectes? És a dir, no la definició del mite dona, sinó la definició que cada dona vulgui fer del seu subjecte individual. En aquest cas, Wittig creu que s'ha d'anar més enllà de la categoria dona-home, i que les dones trobin definicions noves i subjectives per autodenominar-se. Aquesta és una idea que havien plantejat altres autores anteriorment -Truth, Davis i Espinosa, per exemple, amb la reivindicació de les dones negres o llatinoamericanes, i fins i tot Varela, amb la reivindicació que "tot el que fan totes les dones és considerat femení"- . Per tant Wittig, també en aquesta línia, planteja la idea que una dona no s'hauria de definir dins la categoria "dona" tradicional sinó plantejar una nova definició com a subjecte individual. Tot i això, també reivindica que les dones s'han de definir dins la categoria "dones", ja que això els ajuda a compartir i fer visible la seva opressió (Wittig, 1992, p. 52-55).

La segona gran idea que expressa Wittig a la seva obra és la crítica a l'heterosexualitat obligatòria, alhora que l'oda al lesbianisme com a forma d'emancipar-se de l'opressió. Primerament, Wittig explica que el concepte "lesbiana" és l'únic concepte que està més enllà de les categories dona o home. Això és així perquè el mite de "la dona" ha sigut definit pels homes i en ell, per tant, només encabeix la idea que la dona tingui una relació sexual i afectiva amb l'home. En el cas de

les lesbianes, elles no s'inclouen dins aquesta definició i, per tant, són dissidents del sistema dona-home (Wittig, 1992, p. 11).

Així doncs, segons Wittig el lesbianisme pot ser una manera d'emancipar-se de l'opressió, ja que l'heterosexualitat és un sistema social basat en l'opressió dels homes cap a les dones. A més, definir-se com a lesbiana pot ser justament apostar per una de les noves definicions de subjecte individual de què es parlava anteriorment. Segons Wittig, si les lesbianes continuen anomenant-se i concebant-se com a "dona", contribueixen al manteniment de l'heteronormativitat. En canvi, una dona que es defineix com a lesbiana ha trobat una definició individual i subjectiva i ha aconseguit trencar el mite de la dona (Wittig, 1992, p. 13). Això es relaciona amb el que exposa Rich a la seva obra -citada anteriorment-: el fet que l'heteronormativitat perpetua el patriarcat i, per tant, que concebre's com a lesbianes pot ser una manera d'emancipar-se.

El segon autor dins el grup de teòriques que defensen l'abolició dels gèneres és Paul Beatriz Preciado. Nascuda amb el nom de Beatriz, Paul va un pas més enllà que Wittig en l'abolició dels gèneres i es defineix com a "dissident del sistema sexe-gènere".

Dins les seves idees principals, es desenvoluparan, per una banda, aquelles de l'entrevista "Soc un dissident del sistema sexe-gènere" (2019) i, per altra, aquelles de l'obra "Testo yonqui" (2020). Pel que fa a l'entrevista, Preciado expressa tres idees importants: la crítica al binarisme, la idea dels "cossos dissidents" i la idea que el gènere només el valida la societat.

Respecte a la primera, tal com hem explicat Preciado es defineix de la següent manera: "No soc home, no soc dona, no soc heterosexual i no soc homosexual. Soc un dissident del sistema sexe-gènere". Preciado, amb les seves idees, fa una crítica al binarisme, ja que argumenta que és un sistema limitant, que es va iniciar en el context mèdic del segle XVIII per fer una taxonomia dels cossos vius i que no s'adapta correctament a la societat real. A més, el sistema binari és un sistema jeràrquic -homes sobre dones, heterosexuals sobre homosexuals- i, en conseqüència, perpetua la desigualtat. Per altra banda, Preciado al·lega que hi ha multiplicitat de cossos que no es poden reduir al sistema binari. La solució, doncs, és abolir el binarisme i donar lloc a la idea que "hi ha tants sexes i tants gèneres com cossos" (Preciado, 2019).

En segon lloc, Preciado fa referència a la idea dels “cossos dissidents”. Segons ell, el binarisme sexe-gènere té una força càrrega política, ja que aquells cossos que no encabeixen dins la categoria dona o home no són reconeguts com a cossos humans. Aquests serien, per a ell, els cossos dissidents, que són fortament sancionats (Preciado, 2019).

Per acabar, Preciado expressa la idea que el gènere és quelcom que la societat “veu”, però no quelcom que el subjecte “és”. Quan parla de la seva transició fa referència al fet que l’important d’aquella etapa no va ser com ell -com a subjecte- va viure aquest canvi, sinó com va acollir aquest canvi la societat. Al cap i a la fi, l’experiència de tenir un gènere o altre no passa tant per allò que el subjecte percep, sinó pel que percep la societat. Segons Preciado, un subjecte no és “dona” o “home” per un motiu inherent al mateix subjecte, sinó perquè la societat -producte del binarisme- l’encasella dins d’una categoria o altra. La visió que té la societat del gènere d’un subjecte serà el que finalment prevaldrà en l’experiència de vida que tindrà aquest subjecte (Preciado, 2019).

Pel que fa al seu llibre “Testo yonqui” (2020), Preciado fa una crítica al sistema binari com a gestió política i econòmica de la vida. Segons ell, actualment vivim en l’era farmacopornogràfica, que es refereix a l’època en què el sexe i la sexualitat s’han convertit en el centre de l’activitat política i econòmica. Alguns dels exemples que posa Preciado són la indústria de la moda, les cremes, el lífting facial o els tractaments per millorar l’erecció. L’era farmacopornogràfica sosté el seu pilar en el sistema binari i l’accentua, ja que aquelles persones que tenen cossos que no volen o no poden ser encabits dins la categoria “femella” o “mascle” queden apartats d’aquest sistema. Quan la política i l’economia es troben al voltant del sexe i del gènere i aquestes categories són binàries, les persones estan obligades contínuament a encabir dins d’una o altra, fet que té conseqüències molt negatives, com la perpetuació de la desigualtat i la jerarquia, i limitació de l’expressió i identitat de gènere de les persones (Preciado, 2020, p. 34).

Per altra banda, en l’era que vivim, diu Preciado, la sexualitat subjectivitza les persones; és a dir, les constitueix com a subjectes. Per això, si vivim en una època en què la sexualitat construeix la identitat com a persones, cal trencar el sistema binari per tal de poder construir tota classe de subjectes que, al seu torn, se sentin menys oprimits i puguin ser més lliures (Preciado, 2020, p. 37).

Per acabar, s'exposaran les idees de Judith Butler, especialment les del seu llibre "El gènere en disputa" (1990). Butler és la teòrica de què es parla en aquest treball que defensa amb més vehemència l'abolició dels gèneres. Així doncs, entre les seves idees principals es troben la relació entre opressió i reconeixement de la categoria "gènere", i la defensa de l'abolició del sexe i del gènere, pel fet de ser constructes socials (Butler, 1990).

A l'inici de l'obra, Butler expressa el seu enteniment respecte al fet que la teoria feminista necessiti un concepte per visibilitzar les dones i fer-les subjectes polítics del feminisme, ja que la representació en la majoria d'espais és dels homes. Tot i reconèixer això, Butler fa una crítica a la representació de la dona com a subjecte polític del feminisme. Segons Butler, admetre la categoria "gènere dona" perpetua l'opressió del patriarcat, ja que identificar-se com a dona implica assumir les categories de dona i home, justament dissenyades pel mateix patriarcat. Per altra banda, Butler argumenta que el vincle que tenen les dones entre elles només és producte de la seva opressió: les dones s'identifiquen com a "dones" com a resultat de la submissió que pateixen (Butler, 1990, p. 46-47).

Segons l'autora, recórrer al sistema que oprimeix la dona per tal d'emancipar-se i representar-se és contraproductiu. En altres paraules: té sentit que el feminisme lluiti utilitzant la categoria "dona" -una categoria que el sistema patriarcal ha creat?- És possible emancipar-se d'un sistema d'opressió utilitzant justament les categories que resulten d'aquesta opressió, i amb les quals aquesta opressió segueix perpetuant-se? Segons Butler, doncs, si el feminisme reivindica "la dona" -o, fins i tot "les dones"- com a subjecte polític, torna a reproduir el sistema binari i opressiu del patriarcat (Butler, 1990, p. 48-50).

Seguint amb aquesta idea, Butler creu que hi ha molt poc acord sobre què significa la categoria dona, ja que les dones no poden reduir-se a una identitat comuna. Tot i que el feminisme ha intentat ampliar la categoria dona, segons Butler ho ha fet dins dels límits de la cultura patriarcal, que és en definitiva aquella en què els éssers humans viuen. L'objectiu, segons ella, no consisteix a eixamplar la definició de les dones per tal d'encabir-hi tots els tipus, sinó en sobrepassar aquest concepte. Conseqüentment, Butler conclou que la representació de les dones tindrà sentit per al feminisme únicament quan el subjecte "la dona" no es doni per descomptat en cap aspecte (Butler, 1990, p. 53).

Per tant, tot i que Butler reconeix que recórrer a la categoria dona per tal de reivindicar-se pot ser estratègic, també argumenta que utilitzar-la només amb aquesta finalitat pot acabar tenint conseqüències negatives, ja que les estratègies poden portar efectes per les quals no havien estat inicialment creades. Per acabar, Butler també expressa una altra problemàtica de la reivindicació del subjecte dona, que ja s'ha mencionat amb anterioritat en aquest treball: la possibilitat d'estar entrant en una lògica heterosexual i heteronormativa, ja que el subjecte dona només té sentit dins d'una matriu heterosexual (Butler, 1990, p. 53).

La segona gran idea de Butler és que tant el sexe com el gènere són constructes socials. Tot i que la reflexió que el gènere és un constructe social ja havia estat exposada per altres autores amb anterioritat, Butler afegeix també la idea que el sexe és un constructe social. Això no vol dir que no existeixi el sexe ni el gènere, sinó que significa que és la mateixa societat la que assigna la categoria "femella" als éssers que tenen vulva i "mascle" als éssers que tenen penis. De la mateixa manera, la societat assigna la categoria "dona" i "home" a les persones que es comporten com a "dones" i "homes" respectivament. A través d'assignar aquestes categories -que segons Butler, no deixen de ser categories lingüístiques- es construeixen dins l'imaginari col·lectiu els conceptes de "sexe" i de "gènere". Aquestes categories, diu ella, no són naturals, sinó que són una expressió de poder -homes sobre dones i mascles sobre femelles- (Butler, 1990, p. 58).

Per altra banda, Butler expressa que la categoria de gènere és un acte performatiu. Això vol dir que les persones no són un gènere des de l'inici de les seves vides, sinó que es converteixen en un gènere o un altre quan actuen com a tals. Per tant, les dones es converteixen en dones quan actuen com a dones -dins el cànon patriarcal-. Seguint amb aquesta idea, Butler argumenta que el gènere no és quelcom que existeixi inherentment al subjecte, sinó que és quelcom que es posa de manifest una vegada el subjecte actua d'una determinada manera que la societat categoritza com a "dona" o "home". Butler, per tant, expressa que el gènere és fluid, indefinible i, completament modelable i dinàmic al llarg de la vida (Butler, 1990, p. 16).

Durant la seva obra, Butler fa algunes referències a Beauvoir i a la seva definició de gènere. Segons ella, Beauvoir fa una assumpció errònia a la seva obra: la idea que hi ha una categoria dona, la qual s'ha de representar. Segons Butler, Beauvoir ha oblidat incloure la possibilitat de, simplement, no identificar-se amb cap gènere. De manera molt similar a Preciado, Butler no es

considera ni home ni dona. Segons ella, això no és rellevant: el seu rebuig al gènere és un rebuig a les estructures de dominació que subordinen les dones (Butler, 1990, p. 50).

Com que les categories de sexe i gènere són constructes socials, Butler creu que no té sentit donar-los valor, ja que no tenen una definició en si mateixes sinó que tenen un valor en tant que la societat els hi dona. Per altra banda, Butler argumenta que hi ha moltes persones que se surten de les categories binàries femella-masclé o dona-home: persones intersexuals, persones transsexuals, persones transgènere... Tot i que la societat les categoritza com a anòmales, Butler creu que el problema rau en la categorització errònia i limitant que s'ha establert, i no en les persones. Per acabar, a més, les categories de gènere són jeràrquiques, ja que situen un gènere per sobre de l'altre; al qual se li donen més privilegis, més poder i més oportunitats. Així doncs, Butler creu que les categories de sexe i de gènere són categories opressores -especialment per a les dones-, ja que són classificacions jeràrquiques que, a més, limiten la pròpia expressió i identitat de gènere de les persones. Per totes aquestes raons, Butler advoca fervorosament per l'abolició dels gèneres que, al seu torn, aboliran els rols de gènere i tota la resta d'opressions. És important destacar, però, que Butler en la mateixa línia que Preciado, parla d'abolir el gènere no com abolir les identitats, sinó les estructures de poder associades a elles, per tal de poder tenir cossos i identitats variades, però sense opressions sobre elles (Butler, 1990, p. 13-20 i Villaverde, 2020).

5. Marc metodològic

Respecte a la metodologia i recollida de dades, en primer lloc es seleccionaran dues expertes per realitzar entrevistes de contrast. Per a determinar el tipus de mostra cal decidir quines veus caldria escoltar per a respondre a la pregunta del Treball de Fi de Grau. En aquest cas, s'han triat dues expertes en el gènere: Montserrat Sagot i Marina Subirats. Montserrat Sagot és antropòloga i sociòloga, especialitzada en els camps de la sociologia política i la sociologia del gènere i exintegrament i exdirectora del Consell Universitari de la Universitat de Costa Rica. Actualment és catedràtica de l'escola de Sociologia de la Universitat de Costa Rica i dirigeix el Centre d'Investigació en Estudis de la Dona d'aquesta mateixa universitat. Alguns dels seus llibres més destacats són "Ruta crítica de les dones afectades per la violència intrafamiliar a Amèrica Llatina" (2000) o "Situació dels drets humans de poblacions històricament discriminades a Costa Rica: una anàlisi des del marc de la justícia" (2013).

Per altra banda, Marina Subirats és sociòloga, gestora pública, política i filòsofa, especialitzada en els camps de la sociologia de l'educació i la sociologia de la dona. Va ser directora de l'Institut de la Dona del 1993 al 1996 i va ocupar diversos càrrecs a l'ajuntament de Barcelona: regidora d'Educació (1999-2006), presidenta del Consell de Sants Montjuïc (1999-2003), presidenta del Consell de Nou Barris (2003-2006) i cinquena tinenta d'alcalde i regidora d'Educació (2003-2006). Alguns dels seus llibres més destacats són "Pilotes fora: reconstruir els espais des de la coeducació" (2007) i "Coeducació, aposta per la llibertat" (2017).

La mostra s'ha triat d'aquesta manera per donar veu a dues personalitats molt destacades dins els estudis de gènere. S'ha tingut en compte la perspectiva decolonial, per tal de no eurocentrifegar el coneixement sinó donar veu a persones de diferents regions del món. Les entrevistes es desenvoluparan en un ambient formal i es realitzaran de forma semiestructurada. Això vol dir que el cos de l'entrevista estarà preparat, però es donarà llibertat a l'entrevistada per a respondre -dins el marge de l'entrevista- allò que desitgi aportar. El guió de les entrevistes es pot trobar a l'annex 1 d'aquest treball; el consentiment informat, a l'annex 2, i la transcripció de les entrevistes als annexos 3 i 4.

Per dur a terme l'elaboració de les entrevistes, es realitzarà un mostratge intertextual que tindrà tres parts: realitzar els protocols d'entrevista, triar la mostra i realitzar les entrevistes per obtenir els corpus de textos. Per a seleccionar la mostra es durà a terme un mostratge intencionat no probabilístic. Després de triar la mostra, es realitzaran les entrevistes semiestructurades, amb les quals s'obtindrà el corpus de textos per a poder analitzar. En referència al tractament de les dades, es realitzarà un mostratge intratextual, durant el qual es prepararà el formalment el material: es disposaran els textos en condicions de claredat, es separaran els paràgrafs i es completaran totes les oracions (Riba, 2017).

Finalment, després de la recollida de dades i el mostratge intertextual i intratextual, es realitzarà una anàlisi de contingut temàtic. Això es realitzarà mitjançant una categorització: es separaran els missatges obtinguts amb les entrevistes en categories. Aquestes categories serviran per comparar els resultats de les entrevistes amb les idees marc teòric (Riba, 2017). Les categories se separen en dues columnes: per una banda, aquelles que fan referència a la reivindicació de la categoria dona i, per altra, aquelles que fan referència a l'abolició dels gèneres. A continuació s'exposen les categories que s'utilitzaran per identificar aquests conceptes a les entrevistes:

Reivindicació de la dona	Abolició dels gèneres
Feminisme de la diferència	Qüestionament de l'essència femenina
Definició de dona	Sexe-gènere
Dones blanques, negres, decolonialització	Performativitat
Rols de gènere	Solucions alternatives
Reivindicació i opressió	Abolició dels gèneres i opressió
Binarisme	Gènere com a constructe

6. Resultats i discussió

Estructuraré aquest apartat en els tres grans temes en els quals s'ha estructurat la recerca: la discussió sobre la definició de dona, la discussió sobre l'abolició dels gèneres i les propostes per avançar cap a la igualtat de gènere. Es trobaran, però, diverses idees dins de cadascun d'aquests dos apartats: les opressions que pateixen les dones pel fet -o no- d'establir definicions, la problematització sexe-gènere, el binarisme o els rols de gènere.

6.1. La categoria "dona"

Pel que fa a la definició de dona, primerament cal destacar que les autores entrevistades -Sagot i Subirats- fan referència que la definició de dona s'ha construït com un atribut totalment social. El que fa "dona" a una dona, doncs, són les normes imposades, les definicions i comportaments associats, l'educació i missatges que es reben i, en definitiva, la socialització. Així doncs, aquí ambdues coincideixen amb el que també va exposar Beauvoir, una de les primeres teòriques feministes que va parlar sobre el gènere al seu llibre "El segon sexe" (1949): la idea que "la dona no neix, es fa" (De Beauvoir, 1949, p. 87). De fet, totes les autores de què s'ha parlat en aquest treball coincideixen que **la definició de gènere és un constructe social** i, per tant, una realitat il·lusòria que pot modificar-se. Per exemple, ho veiem en les idees de Davis i Espinosa, que incorporen el feminisme negre i decolonial a la definició de dona, introduint la perspectiva d'altres realitats socials, o Preciado i Butler, que expliquen que el gènere és un constructe.

Així doncs, tant Sagot com Subirats qüestionen l'essencialisme "dona" i "home" i expliquen que actualment és molt complicat saber què prové de la biologia i què és cultural. Per tant, és difícil saber si realment existeix una essència femenina inherent a les dones. Això es pot veure representat, expliquen, en les idees diferents que es tenen associades a la feminitat i a la masculinitat en diversos moments històrics i culturals:

"En realidad, el género ni siquiera tiene homogeneidad en el mundo y en la historia, lo cual nos demuestra, una vez más, que es una construcción social e histórica." (Entrevista 1- Montserrat Sagot, 2020).

“Per tant, el que sabem és que la majoria de les coses que fem venen del gènere. La prova és que en cultures diferents, s’atribueix a la feminitat o a la masculinitat coses diferents. Per exemple: si tu vas a l’Índia, veuràs que les que porten els pesos són les dones. Veus dones molt petites i fràgils que van amb un munt de maons damunt del cap. Entre nosaltres, en canvi, pensem que els pesos els han de dur els homes. Per què? Doncs perquè a l’Índia diuen que les dones tenen el cap més dur i, per tant, han de portar elles els pesos, ja que els allà els porten amb el cap. A la nostra cultura, l’explicació és que els homes són més forts i que, per tant, els pesos els han de dur els homes. Així doncs, veiem que això que nosaltres considerem natural, ells també ho consideren natural, i és contradictori. Per tant, veiem que hi ha coses que semblen molt clares que vinguin de la natura en una cultura i que, en canvi, en cultures diferents poden ser atribuïdes a sexes diferents.” (Entrevista 2 - Marina Subirats, 2020).

Això reforça, doncs, la idea que “la dona” és un constructe social que, per tant, val la pena problematitzar i qüestionar. És ara doncs, on sorgeix la pregunta: tenint en compte que la categoria “dona” és social, caldria reivindicar-la o abolir-la?

A grans trets, podríem dir que Sagot creu que la definició de “dona” no és precisament problemàtica però tampoc necessària: el que cal és que s’analitzin les estructures d’opressió que pateixen les persones definides com a dones i com a homes. Les seves idees, doncs, tenen molta semblança amb les de Wittig. Per la seva banda, Subirats creu que cal abolir la categoria “dona”, però passant primer per una fase de transició en la qual es creïn cultures més andrògines. Les seves idees, tot i que no exactament, coincideixen amb les de Preciado i Butler.

Tot i que Sagot està més a favor de reivindicar la categoria dona que Subirats, ambdues s’atreveixen a definir què podria ser una dona. Segons Sagot, la definició de la categoria dona seria: *“Aquell grup que ha sigut històricament col·locat en una posició secundària i d’opressió respecte a un altre, per raó de sexe, gènere, raça, ètnia, etcètera”*. Així ho expressa:

“Esas personas que están oprimidas, en primer lugar, por condición de sexo o de género -por cualquiera de las dos- pero también personas oprimidas por esa condición entendiendo todas las determinantes sociales que hay alrededor de esas opresiones: raza, etnia...” (Sagot, 2020).

De les idees de Sagot respecte a aquesta qüestió n’extraïem dues importants: l’ampliació de la categoria “dona” i la incorporació de la idea d’opressió en la definició. En primer lloc, Sagot explica que la definició dels subjectes polítics del feminisme s’ha ampliat molt en aquest darrer

segle, de manera que **ha incorporat éssers humans oprimits no només per raó de gènere, sinó també per classe social, ètnia, condició migratòria o orientació sexual**. Això ho veiem també en les idees de Truth (1851), Davis (1981) o Espinosa (2014): segons elles, la definició de “dona” que va exposar Beauvoir era obsoleta, ja que només feia referència a les dones blanques i de classe burgesa. Tanmateix, Sagot fa un pas més en aquesta definició, ja que incorpora la idea que les dones són “un grup oprimat respecte a un altre”. En la meua opinió, doncs, Sagot fa una definició molt semblant a la de “dones” de Wittig.

Segons Wittig, la categoria “dones” és la manera que tenen les dones d’entendre que formen part d’una mateixa opressió per tal de poder lluitar conjuntament: les dones formen part d’una classe conjunta i oprimida respecte als homes. És això també el que Sagot expressa en la seva definició: ella creu que **la categoria dona s’ha d’analitzar des de les formes d’opressió i desigualtat amb les quals s’ha construït**. Per reivindicar-se contra el patriarcat, l’accent ha d’estar més a definir les condicions socials que perpetuen les opressions i les desigualtats, que no a trobar una definició de “dona”. És cert que la idea de dona com a categoria segons Sagot no és especialment problemàtica -a diferència de Wittig-, però com que sí que són problemàtiques les connotacions associades a aquesta definició, cal entendre aquestes connotacions i el sistema social que construeix opressions i desigualtats, més que no centrar-se a establir la definició de dona. Aquesta idea és, justament, el que Wittig també expressa amb la seva idea de “les dones” (Wittig, 1992, p. 18-25).

Per acabar, és important destacar que s’ha situat Wittig en el grup de dones que estan a favor de l’abolició dels gèneres perquè aquesta autora està a favor d’abolir la categoria “dona”. Sagot, en canvi, no creu que la categoria dona sigui especialment problemàtica, però sí que posa molt d’èmfasi en analitzar i reivindicar la categoria -en paraules de Wittig- “dones” com a grup de persones oprimides respecte a un altre.

Per la seva banda, Subirats està a favor d’abolir els gèneres. L’autora entrevistada explica que l’única característica que les dones tenen en comú són els seus genitals i funcions reproductives. Definir una dona com “una persona que porta faldilla o el cabell llarg” no té sentit, ja que això fa referència al gènere, que justament és una categoria que, segons ella, cal abolir. Així doncs, si

s'aboleix la categoria gènere, només queda la categoria sexe com a vàlida i, per tant, la diferència sexual entre homes i dones. Conseqüentment, Subirats creu que la definició de la categoria dona seria: *“Aquella persona que té una funció diferenciada respecte a la reproducció -amb l'opció de parir o alletar- i que té genitals en forma de vulva”*. I continua dient:

“Per mi, la definició comú ve justament del sexe, i no del gènere. Perquè la diferència de sexes sí que existeix, i està clar ara. Hi ha gent que diu: “No, perquè hi ha persones que tenen els dos sexes”. Sí, però la proporció és molt petita i en general és una anomalia que no se sap massa per què, o a vegades sembla que és així però no és així. Però en tot cas, la diferència respecte dels genitals i de les funcions reproductores sí que està clara. Per tant, aquesta jo crec que és la definició real d'allò que tenim en comú les dones. Però en canvi, si volem definir-ho per “porta els cabells llargs, porta faldilles o guanya diners”, doncs tot això no ens serveix perquè depenent de la cultura és d'una manera o d'una altra... No és específic de cap dels sexes; es pot canviar. És a dir, ara tenim la dualitat sexe-gènere. Si abolíssim els gèneres, ens quedaria la diferència sexual. I la diferència sexual és el que ens permetria diferenciar el que és un home i el que és una dona.” (Subirats, 2020).

És cert que aquí també hi ha un tema important a discutir: les persones intersexuals -aquelles que no tenen genitals definibles ni estrictament com a masculins ni com a femenins-. Tant Subirats com Sagot i Butler en fan les seves aportacions. Segons Subirats, la proporció de persones intersexuals és tan petita, que s'ha de seguir mantenint la definició que les dones “tenen els mateixos genitals i funcions reproductores”. Sagot, en canvi, posa en dubte la definició de dona de Subirats, justament perquè les persones intersexuals trenquen aquesta definició. Per acabar, Butler, qui està propera a les idees de Subirats respecte a l'abolició dels gèneres, no ho està en referència al sexe. Segons Butler, el sexe també és un constructe social: és la mateixa societat la que assigna la categoria “femella” als éssers que tenen vulva i “mascle” als éssers que tenen penis, mentre que oblida persones que no s'identifiquen amb cap de les dues (Butler, 1990, p. 58).

Seguint amb la definició de dona de Subirats, penso que hi ha un altre tema important a debatre: les persones transsexuals o transgènere -aquelles que tenen una identitat de gènere diferent del sexe que se'ls va assignar en néixer-. Serien, doncs, les dones transgènere -persones amb genitals masculins, però amb identitat i expressió de gènere femenines- “dones”? Aquesta és, per a mi, una pregunta clau, ja que seguint la definició establerta per Subirats, les dones transgènere no serien dones, i això pot tenir importants repercussions per aquestes persones. Subirats resol la

qüestió explicant que si una persona transgènere comenta que “vol ser una dona”, tot i que no ho serà des del punt de vista sexual, ella no hi posarà cap pega, ni li dirà com s’ha de definir:

“Per mi la definició a la qual hem d’anar en el futur no és la de gènere, sinó la de sexe. Per tant, la definició és: som dones les que tenim un determinat aparell sexual i unes determinades capacitats reproductives, que són diferents que les dels homes. Clar, si una persona transsexual et diu: “vull ser una dona”, d’acord, doncs pots ser una dona. De fet, des del punt de vista sexual no ho serà mai, però està bé. Però allò que és comú a les dones és tenir un determinat sexe i tenir unes determinades funcions a l’hora de la reproducció. No podem dir que el que és comú és que cuinem o que ens agrada vestir-nos o pintar-nos, perquè hi ha hagut civilitzacions on els homes s’han vestit d’una manera més escandalosa que les dones, o s’han pintat més... Així que tot això no és constitutiu de la feminitat.” (Subirats, 2020).

En definitiva, Subirats no és estricta pel que fa a la definició de dona com a “persona amb determinats atributs sexuals”. Això em sembla rellevant perquè, al cap i a la fi, sembla que **el punt més important és reconèixer-se en la lluita, i al seu torn analitzar les estructures d’opressió que pateixen les dones respecte als homes i centrar els esforços a construir cultures més andrògines, més que en trobar una definició concreta del que és ser dona que pugui, al seu torn, enfrontar les dones entre elles.** Per altra banda, i seguint amb la idea que el gènere és quelcom que la societat valida -exposada per Preciado (2020) o Butler (1990)-, quan les dones transgènere actuen i es mostren com a dones, la societat també els inculca opressions de gènere i, per tant, també les pateixen.

És interessant analitzar com les definicions que fan les entrevistades, tot i ser molt diferents, tenen punts en comú entre elles i amb la resta d’autores que s’han tractat en el marc teòric. Sagot posa èmfasi en definir les dones com a grup oprimat, com també ho fan Wittig (1992) -majoritàriament- però també Davis (1981), Espinosa (2014) o fins i tot Varela (2005). Les dones no s’han de definir com una categoria individual -que podria caure en l’error de definir una dona “perfecta” en els ulls dels homes- sinó com una categoria que englobi totes les dones -de diferents races, ètnies, orientacions sexuals...- i que permeti reconèixer-se per lluitar contra l’opressió. Per la seva banda, Subirats posa èmfasi en abolir els gèneres, tal com també ho fan similarmet Preciado (2020) i Butler (1990) -i, en certa manera, Wittig (1992) també- i per això la definició de “dona” queda situada en el pla només sexual, deixant de banda els gèneres.

A banda dels temes estrictament vinculats a la definició, penso que les autores entrevistades tenen un punt en comú molt més ampli que això: el fet de **no donar una excessiva importància a trobar una definició de dona, sinó a utilitzar-a només com a mitjà per reconèixer-se en l'opressió**. Subirats, tot i tenir clara la definició, la deixa molt oberta per incloure "les persones que se sentin dones". Sagot, per la seva banda, creu que trobar la definició exacta no és un aspecte rellevant en la lluita feminista.

Per això, penso que la conclusió més notable d'aquest apartat sobre la categoria dona és que la definició té sentit només en tant que ajuda els subjectes oprimits per raó de gènere a reconèixer-se en la lluita. Per això, trobar una definició concreta no és el més rellevant, sinó que només serveix com a eina per avançar en la lluita feminista. Per altra banda, penso que és molt rellevant focalitzar-se en quines accions portaran a trencar la jerarquia entre els gèneres i a crear cultures més igualitàries. Per això, he destinat un apartat exclusiu a aquesta qüestió - anomenat "avançar cap a la igualtat de gènere" - en el qual es debatran amb més detall aquests temes.

6.2. L'abolició dels gèneres

Abans d'analitzar en detall les propostes que es fan per avançar cap a la igualtat de gènere, considero necessari aturar-se a examinar quines són les aportacions que fan les autores entrevistades -Sagot i Subirats- respecte a l'abolició dels gèneres, ja que aquest és un dels punts importants que tracta el meu treball. A grans trets, Sagot creu que l'abolició dels gèneres no és estrictament necessària, sinó que és més important abolir les estructures de poder i d'opressió entre els gèneres i, en definitiva, la seva jerarquia. Subirats, també com Wittig, Preciado o Butler, creu que s'ha d'avançar cap a la desaparició dels gèneres però, a diferència d'aquestes tres autores anteriors, explica que primer cal crear cultures més andrògines en què es reivindiquin els valors tradicionalment femenins.

Tot i que Subirats està més a favor d'abolir els gèneres que Sagot, ambdues fan les seves aportacions respecte a aquesta qüestió, i és això el que es discutirà en aquest apartat. Primerament, Sagot explica que per a ella l'abolició dels gèneres es materialitzaria en una societat en què, **independentment del tipus de genitals que tinguessin, les persones podrien fer totes**

les tasques disponibles, desenvolupar-se, mostrar-se o vestir-se com volguessin, i no hi hauria violències ni exclusions socials basades en aquestes diferències. En definitiva, es tractaria d'una societat en què no hi hauria diferències de raça, classe, ètnia, ni gènere, i les persones podrien desenvolupar les seves potencialitats d'acord amb les seves necessitats i expectatives. Fins i tot, diu ella, els éssers humans podrien optar per velles definicions del que suposa ser "home" i "dona", ja que aquestes no tindrien un pes jeràrquic ni definicions associades. Tot i això, Sagot explica que això es tracta d'una utopia feminista que és molt difícil d'imaginar actualment i en la qual només tenim intents des de la ciència ficció. Així ho expressa:

"Yo lo vería simplemente como una sociedad en la que independientemente del tipo de genitales que tengas, independientemente de las hormonas o de la genética que tengas, las personas podrían realizar todas las tareas disponibles, podrían desempeñarse en cualquier puesto y en cualquier función, podrían vestirse y desempeñarse por la vida de la forma en que quisieran, no habría violencias basadas en esas diferencias y desigualdades, y todas las personas podrían desarrollar todo su potencial humano de acuerdo con sus necesidades y con sus expectativas independientemente de su adscripción de clase, racial, de género, etcétera. Simplemente tendríamos seres humanos que podrían incluso optar por viejas definiciones -no importa- en la medida en que esas viejas definiciones no estén cargadas del peso jerárquico. Lo que pasa es que aquí estamos hablando de la utopía; es decir, es realmente difícil imaginarlo. Lo único que tenemos son intentos desde la ciencia ficción y desde la imaginación de algunas feministas, pero no realidades." (Sagot, 2020).

És interessant analitzar les aportacions de Sagot i contrastar-les amb les aportacions de Preciado (2020) i Butler (1990) respecte a l'abolició dels gèneres. Aquestes dues últimes autores no es defineixen ni com a homes ni com a dones, que en realitat és el que exposa Sagot: societats en què els genitals no importin, i en què les persones puguin desenvolupar-se i mostrar-se tal com vulguin. A més, les tres autores posen èmfasi en el fet que, si s'abolís el gènere, no s'abolirien les identitats de gènere, sinó les estructures de poder associades a elles.

Tot i això, hi ha un punt important a contrastar: la relació entre l'abolició dels gèneres i l'opressió. Sagot pensa que l'abolició de l'opressió i les jerarquies permetrà, en última instància, abolir els gèneres. Segons Sagot, **no hi ha possibilitat d'abolir els gèneres sense canviar abans l'estructura d'opressió**, ja que tot el sistema capitalista actual es basteix sobre la jerarquia entre els dos gèneres. Per tant, **és l'abolició de la jerarquia el que permetrà abolir els gèneres**. En canvi, Segons Preciado (2020) i Butler (1990), l'abolició dels gèneres permetrà l'abolició de les

jerarquies i de l'opressió. En realitat, totes tres autores estan d'acord que l'abolició dels gèneres portarà conseqüències positives i que és un aspecte important dins la lluita feminista, però hi ha divergències entre quina acció s'ha de dur a terme abans: si l'abolició dels gèneres o l'abolició de l'opressió. Aquest punt, però, es tractarà amb més detall en l'apartat "avançar cap a la igualtat de gènere".

Subirats també és del parer que cal fer un treball previ abans d'abolir els gèneres, ja que la societat és encara massa desigual i opressiva cap a les dones per a eliminar els gèneres. Així doncs, tot i que les seves idees s'assemblen a les de Wittig (1992), Preciado (2020) i Butler (1990), aquestes tres autores no fan una referència tan específica als passos previs que necessita la societat per avançar cap a aquesta abolició com Subirats. En el proper apartat es desenvoluparan els passos concrets que especifica Subirats per tal d'avançar en la desaparició dels gèneres, però en aquest apartat explicaré quines són les seves aportacions respecte a l'abolició dels gèneres.

En la lluita per la igualtat de gènere, segons Subirats, hi ha dos objectius diferents a tenir en compte. Per una banda, el concepte de gènere i, per altra, les jerarquies. El gènere és un model que marca les persones i les mutila, ja que les obliga a adaptar-se a un cànon determinat amb sancions molt dures si no ho fan. El gènere, per tant, és perjudicial tant per a dones com per a homes. Les jerarquies, en canvi, es basteixen sobre el gènere i afecten negativament les dones: les dones estan col·locades en una situació d'inferioritat respecte als homes. Així doncs, **l'objectiu del feminisme és, per una banda, abolir els gèneres i, per altra abolir la jerarquia.**

Com s'aconsegueix, això? Doncs Subirats creu que **fent desaparèixer els gèneres, es desfarà la jerarquia.** Segons ella, les classificacions humanes -blanc-negre, home-dona- impliquen jerarquies, i és abolint aquestes classificacions que s'aconsegueixen desfer aquestes jerarquies. El fet que una "nena" sigui marcada amb aquesta etiqueta en néixer caracteritzarà tota la seva experiència vital, que serà absolutament diferent de l'experiència vital d'una persona classificada com a "nen" en néixer. Per tant, les etiquetes -el gènere- creen la desigualtat, i per això cal eliminar-les. Això, en realitat, és una manera molt simbòlica de veure les opressions, i és també el que Preciado (2020) i Butler (1990) expressen: l'abolició dels gèneres permetrà l'abolició de l'opressió i les jerarquies. Tanmateix, com que les idees de Sagot provenen d'una lògica més

marxista, l'autora no creu que els canvis simbòlics suposin canvis reals, sinó que són els canvis en l'estructura -aquells canvis profunds en l'estructura de poder i opressió- els que significaran un canvi real en la societat.

“Hem vist que no es desfarà la jerarquia de gèneres mentre hi hagi gèneres. Com a la majoria de classificacions humanes, mentre hi hagi una classificació, es munta una jerarquia. Si tu dius: “Hi ha gent blanca i gent negra”, resulta que això que és una diferència, la convertim en una jerarquia. I llavors, l'única manera de desfer la jerarquia -en el cas d'homes i dones- és desfent els gèneres. Per tant, l'objectiu de les dones és, sobretot, desfer els gèneres, en el sentit que nosaltres puguem fer tot el que vulguem, sigui considerat masculí o femení i que les coses que nosaltres fem, pensem i volem també siguin admeses en la societat, amb igualtat d'importància.” (Subirats, 2020).

Així doncs, com seria, un món en què s'haguessin abolit els gèneres, segons Subirats? Similarment a les idees de la resta d'autores, Subirats creu que seria **un món en què les persones podrien dur a terme tasques diverses, mostrar-se o vestir-se com volguessin -fos considerat masculí o femení- i totes les decisions serien admeses per la societat en igualtat d'importància**. La desaparició dels gèneres té una descripció molt semblant des de tots els prismes, i sí que sembla d'una rellevància prou cabdal a l'hora d'assolir la igualtat.

Tot i això, hi ha un punt important a contrastar entre Subirats, i Preciado i Butler, però. Mentre que Subirats explica que abolir els gèneres significa el fet que no hi hagi diferències de gènere entre cap persona, Preciado (2020) i Butler (1990) opten més per un món en què “hi hagi tants gèneres com cossos”. També és important destacar que Subirats explica que un món sense gèneres seria un món sense identitats de gènere; és a dir, un món en el qual les persones no es definirien com a “dona” o “home”, i per tant l'única diferència entre les persones seria el seu sexe. Preciado, Butler i també Sagot, en canvi, expliquen que en un món sense gèneres l'espectre de gèneres seria fluid i no binari i, per tant, les persones podrien -si volguessin- definir-se com a “dones”, “homes”, “gènere fluid”, etcètera, però això no implicaria cap opressió ni jerarquia. Tot i això, sembla que l'essència és bastant semblant: eliminar les estructures de poder que es relacionen amb la performativitat per tal que les persones es puguin expressar lliurement independentment del sexe amb què hagin nascut.

Com a conclusió d'aquest apartat, i unificant les idees de les teòriques mencionades, l'abolició dels gèneres es veu com una utopia a la qual avançar, així com un tema d'importància dins la lluita per a la igualtat. Aquesta utopia, però té dues visions diferents: algunes autores la veuen com una societat amb diferències només sexuals entre les persones, mentre que altres autores la veuen com una societat en què existeixin tants gèneres com cossos els vulguin expressar sense jerarquies associades a ells. A banda d'això, i també relacionat amb el que dèiem anteriorment respecte la definició de dona, és important repensar primer quines accions portaran les societats a abolir els gèneres. Per tant, tot i que l'abolició és important, ho és encara més entendre quins actes ens duren a, en última instància, no necessitar ni definicions de dona i a poder-nos expressar lliurement sense opressions ni jerarquies.

6.3. Avançar cap a la igualtat de gènere

Al llarg de la discussió, s'ha vist que, tot i que la definició de dona i l'abolició dels gèneres és rellevant dins la lluita feminista, hi ha quelcom encara més important que això: entendre quins passos ens duren a assolir la igualtat de gènere. És per això que, tot i no ser el tema principal amb el qual vaig iniciar aquest treball, es fa necessari debatre'l, ja que les autores entrevistades posen molt d'èmfasi en aquest tema. Per això, en aquest apartat es discutiran les idees exposades per les autores entrevistades -Sagot i Subirats- sobre com avançar cap a la igualtat de gènere i es compararan amb aquelles de les autores citades al marc teòric. A grans trets, Sagot creu que cal trencar les estructures de poder i opressió que jerarquitzen els gèneres, mentre que Subirats creu que cal crear una cultura andrògina i revalorar els valors considerats tradicionalment femenins per, seguidament, abolir els gèneres.

Pel que fa a les idees de Sagot, l'acadèmica creu que el més important per assolir la igualtat de gènere és **acabar amb l'estructura de poder polític, social i econòmic que dona desavantatge a les dones**. Això vol dir, doncs, acabar amb les jerarquies i amb l'opressió dels homes cap a les dones. Segons Sagot, les solucions que s'han donat actualment són parcials, i no han aconseguit canviar el nucli dur de la desigualtat i de l'opressió. Calen, doncs, canvis reals i profunds en la divisió sexual del treball, en la distribució dels recursos econòmics, en la valoració i retribució de

les feines de cura, i en la distribució del poder polític i simbòlic. Tot i això, Sagot no té tan clar com Subirats els passos per assolir la igualtat, ja que no pot imaginar com seria una gran revolució feminista que modifiqués les societats en el seu conjunt, així com les relacions econòmiques, socials i personals:

“Si los géneros se llegan a abolir, primero tendría que cambiar la estructura de opresión. No hay posibilidad de abolir los géneros sin cambiar la estructura de opresión, porque de hecho todo el sistema capitalista se monta y se construye sobre la división sexual del trabajo. Y la división sexual del trabajo está basada en el binarismo de género y en la ideología de la complementariedad de los roles de género. Entonces vos tenés que recordar siempre que hay una estructura económica, política y social que está de fondo. Y que los géneros, la división entre los géneros y el binarismo de género en realidad responden a una organización social que lo necesita de esa forma. Es imposible abolir los géneros si no abolís el capitalismo. Es imposible, por la razón que te digo, porque el capitalismo está construido sobre la base de la división sexual del trabajo y del binarismo de género.” (Sagot, 2020).

En quin punt queda, llavors, la definició de dona o l'abolició dels gèneres en les idees de Sagot? Tal com deia anteriorment, la definició de dona és només rellevant si s'entén des del prisma de les opressions -aquell grup permanentment oprimat respecte a un altre- i l'abolició dels gèneres no és especialment prioritària, sinó que ho és trencar les jerarquies entre aquests. En aquest sentit, tal com s'explicava anteriorment, les idees de Sagot tenen certa similitud amb les de Wittig (1992) a l'hora de definir a “les dones”, però sense posar un especial èmfasi en abolir els gèneres.

Subirats, en canvi, explica que el camí per assolir la igualtat de gènere és, **en primer lloc, crear una cultura andrògina i, després, abolir els gèneres**. Què vol dir crear una cultura andrògina? Doncs vol dir tres coses: fer entrar els valors tradicionalment femenins a la societat, revalorar-los i universalitzar-los. Tal com explicava anteriorment, la socialització ha construït dos gèneres: les dones i els homes. En conseqüència, també ha erigit dos universos diferents: hi ha comportaments i tasques associades a les dones i als homes respectivament. Tot i això, durant les darreres dècades les dones han entrat dins l'univers tradicionalment masculí: treballen fora de casa, vesteixen amb pantalons o decideixen no tenir descendència. En canvi, els homes no han entrat dins l'univers tradicionalment femení, i això té clars inconvenients, ja que les feines de cura han quedat desateses. Per tant, l'única manera d'aconseguir un balanç entre ambdós

universos és que els homes també agafin rols considerats tradicionalment femenins -cura de la vida, de la infantesa, de la casa, de la salut- i que aquests siguin valorats.

Així doncs, cal revalorar les feines que tradicionalment han sigut femenines, donant-les millor remuneració i més importància social, alhora que han de ser dutes a terme també pels homes. Quan Subirats es refereix a “universalitzar” es refereix que puguin ser exercides tant per homes com per dones, ja que tot i ser rols tradicionalment associats a les dones, en realitat són rols universals. Un cop les dones han agafat prou poder i han entrat dins l’univers masculí i els homes ho han fet en el femení, i tant l’univers femení com el masculí tenen valor, és el moment d’abolir els gèneres:

“El primer moviment de les dones és: “Jo també vull això que fan els homes, perquè això és interessant”. Però ara ens hem adonat que si totes ens convertíem -del punt de vista social- en homes -per exemple, si totes sortim a treballar- llavors no pots tenir criatures, perquè no tens qui se n’ocupi. Per tant, nosaltres ens hem incorporat al món masculí, però els homes no s’han incorporat al món femení i aquí s’ha creat un desequilibri. Llavors les dones diem: “L’única manera de sortir-se’n és que els homes també agafin rols considerats tradicionalment femenins, i que també són rols universals però que han estat sempre dividits”. Per tant, per abolir els gèneres, primer hi ha d’haver una operació important que és revalorar allò femení, i universalitzar-ho -és a dir que els homes també ho puguin fer-. Per tant, jo crec que l’important és que anem desfent els gèneres però incorporant en l’univers el que era femení, per tal que els homes hi tinguin accés també. S’hauria d’anivellar tot, de manera que les feines que tradicionalment han estat considerades femenines es veiés que són importants i fossin més ben remunerades. I que alhora, s’hi deixés entrar als homes també.” (Subirats, 2020).

Tal com explicava anteriorment, Subirats té idees molt similars a les de Preciado (2020) i Butler (1990) respecte a l’abolició dels gèneres, però les situa en un moment diferent. Mentre que aquestes dues últimes autores diuen que l’abolició dels gèneres és quelcom que ja es pot començar -de fet, elles ja no s’anomenen ni dones ni homes-, Subirats explica uns passos previs que calen abans d’abolir-los. Les tres, però, creuen que el gènere és un constructe social i opressor tant per dones com per homes.

Seria possible pensar que Subirats és essencialista, ja que parla de revalorar l’univers femení, donant a entendre que la dona té certs atributs que la fan “dona”. Si aquest fos el cas, Subirats estaria molt lluny de les idees de Butler, que justament posa en dubte les idees de sexe i de gènere per ser constructes socials. Tanmateix, Subirats no està sent essencialista amb aquesta expressió, i així també ho puntualitza a l’entrevista. Quan parla de l’univers femení, es refereix a

aquells atributs que han estat més desenvolupats en les dones, no per essència, sinó per l'educació i la socialització. Així doncs, les idees de Subirats respecte al gènere com a construcció social són iguals a les de la resta d'autores que s'han tractat en aquest treball: el gènere és un constructe i, per tant, un atribut modificable.

6.4. Altres consideracions: instauració del patriarcat i del binarisme, i rols de gènere

Abans de passar a les conclusions, penso que hi ha dos temes que val la pena destacar: la instauració del patriarcat i el binarisme, i els rols de gènere. Tot i no ser els temes principals del treball, han sigut dues troballes rellevants a l'etapa de les entrevistes i tenen relació amb altres temes de què parlen les autores del marc teòric.

Com va començar, la dicotomia home-dona? I com, després de dividir el món en dues categories binàries, es va instaurar la jerarquia entre ambdues? Tant Subirats com Sagot coincideixen que **la dicotomia va començar a la prehistòria, quan els humans encara tenien moltes dificultats per sobreviure i les condicions eren molt hostils**. En aquesta situació tan complicada, va ser necessari crear una divisió de tasques per tal de ser més eficaços. Per això, dones i homes es van especialitzar en tasques diferents. Per una banda, la mortalitat infantil era molt elevada i la higiene i el menjar escassejaven, així que calia tenir molts embarassos i parts fins a aconseguir fer sobreviure una filla o fill a l'edat adulta. Per això, les dones van especialitzar-se a perpetuar la vida, i passaven la major part de la seva vida amb embarassos o cura dels infants i adolescents. Per altra banda, calia defensar-se d'animals o de tribus enemigues. Per això, els homes es van especialitzar en la defensa i la protecció.

Quin és, per tant, el problema actual amb el binarisme? Doncs que les condicions ambientals i socials són molt diferents, però el binarisme de gènere s'ha mantingut. Justament, això és el que posen en dubte Beauvoir (1949), Rich (1980) o Wittig (1992): el fet que els gèneres s'entenguin com a complementaris, sent l'heterosexualitat obligatòria una de les màximes expressions d'aquesta idea. La divisió del treball tenia sentit en el món tradicional, però actualment ha deixat de tenir-lo. Tot i això, el binarisme s'ha perpetuat, i manté la creença que l'heterosexualitat és l'única opció vàlida, ja que complementa els dos gèneres.

Tal com s'ha explicat anteriorment, Subirats explica que el feminisme té dos objectius: abolir els gèneres i abolir la jerarquia. Seguint amb aquesta lògica, per què, tot i instaurar-se el binarisme de gènere, es va establir una jerarquia entre tots dos? Les autores entrevistades -Sagot i Subirats- tenen posicions diferents, tot i que complementàries. Segons Sagot, **la jerarquia va iniciar-se per la vulnerabilitat de la maternitat, en contraposició amb la llibertat que tenien els homes a l'hora de moure's per caçar o explorar nous terrenys**. Aquest contrast entre la fragilitat de les dones i la llibertat de moviment dels homes va instaurar la supremacia d'aquests últims, que van aprofitar la vulnerabilitat de les dones per construir una narrativa religiosa i ideològica respecte a la seva superioritat. Subirats, en canvi, explica que **els homes tradicionalment tenien unes funcions que molt importants per al col·lectiu, ja havien d'arriscar la vida per defensar la tribu. El fet d'aprendre a matar i a enfrontar la mort els va donar superioritat**; i les dones, per la seva banda, els agraiïen l'esforç i els permetien tenir capricis. Aquest ordre es va anar imposant, fins que les societats van arrelar la idea que homes eren més importants que les dones i, a partir d'aquí es va instaurar el patriarcat.

En qualsevol cas, és interessant destacar que la divisió binària del món en gèneres va resultar necessari en una època determinada de la història però és actualment una idea obsoleta. Tot i això, i tal com ja he exposat en l'apartat anterior, les autores entrevistades pensen que l'abolició dels gèneres -i al seu torn, el binarisme- ja no és possible en el curt termini, ja que els gèneres estan massa arrelats a la societat per a abolir-los. Així doncs, **paradoxalment, tot i que els gèneres són una idea obsoleta, és una idea que ha quedat tan arrelada, que caldrà fer un treball previ per desarrelar-la, abans de poder-la abolir**.

Un altre punt important a tractar són els rols de gènere i la performativitat. Quin tipus de performativitat haurien d'exhibir les persones que es reivindiquen en el feminisme? Haurien les dones de mostrar-se de manera tradicionalment femenina o adoptar identitats més masculines? Butler, per exemple, explica que la categoria de gènere és un acte performatiu i que, per tant, les dones es fan dones a l'hora que s'expressen com a tals (Butler, 1990, p. 16). Per tant, si una dona vol allunyar-se de la definició tradicionalment femenina, hauria d'evitar portar talons o maquillar-se? De quina manera s'han d'expressar els subjectes polítics del feminisme?

Sobre aquesta qüestió, Sagot explica que si les persones ho fan des d'un esquema alliberador i conscient, que no serveixi per caure encara més en un estereotip de "dona", la performativitat no hauria de donar problemes excessius. És cert, també, que el marge de llibertat en la nostra societat no és tan ampli com les persones voldrien però, segons Sagot, si dins d'aquest marge reduït, les persones trien una performativitat alliberadora, els subjectes del feminisme poden mostrar-se tal com vulguin. Subirats, per la seva banda, explica que en un món en què no existissin els gèneres, els rols de gènere i la performativitat no desapareixerien, però no serien atribuïts a homes o dones. És a dir, una dona podria decidir no depilar-se o ser enginyera, mentre que un home podria decidir maquillar-se i ser personal de la neteja. Per tant, queda clar que en la utopia de l'abolició dels gèneres, la performativitat no encasellaria ningú.

Què ocorre, però, en l'etapa de transició en què ens trobem actualment -el camí cap a la igualtat de gènere-? Resumint les idees de les autores, jo també coincideixo que performativitzar des d'un esquema alliberador pot ser positiu, sempre que es faci entenent les opressions que existeixen pel fet de performativitzar des d'un gènere o altre. Com que el camí és anar avançant cap a l'abolició dels gèneres, quan aquests es puguin abolir, mostrar-se d'una manera o altra no tindrà cap connotació particular.

6.5. Consideracions finals

Tot i que ja s'ha exposat anteriorment, acabaré aquest apartat resumint les idees més importants d'aquesta discussió. Pel que fa a la definició de dona actualment, hi ha dues definicions possibles, depenent de com imaginem la utopia de la igualtat de gènere. Una definició possible és "**persones amb genitals en forma de vulva**" i, una altra, és "**persones que s'identifiquen com a dones i que pateixen opressions de gènere**". En qualsevol cas, crec que actualment és important **combinar** ambdues definicions, per tal de **poder lluitar conjuntament**.

Pel que fa a l'abolició dels gèneres, tal com deia aquesta també és una lluita molt rellevant, tot i que encara en el terreny de la utopia. Aquesta utopia es pot imaginar de dues maneres: una **societat en què no existeixin els gèneres i només quedi la diferència sexual**, o una **societat en què hi hagi tants gèneres com persones, sense jerarquies**. Cal, doncs, anar avançant en

aconseguir la igualtat de gènere, però primer revalorant els valors tradicionalment femenins i trencant les estructures d'opressió i poder que oprimeixen les dones.

Per acabar, un altre punt important a destacar és que, tot i que és rellevant el debat sobre la reivindicació o abolicció de la categoria dona, és potser més **rellevant focalitzar-se en quines accions portaran a trencar la jerarquia entre els gèneres i a crear societats més igualitàries per, en última instància, no necessitar definicions per reivindicar-se.**

7. Conclusions

7.1. Conclusions finals

Durant aquest treball, s'ha revisat la producció teòrica de quatre autores que reivindiquen la definició de la categoria dona, tres autores que volen abolir aquesta categoria i s'han entrevistat dues teòriques del gènere. Després de l'anàlisi teòric i les entrevistes, s'han explorat les idees respecte la reivindicació i abolicció del gènere, comparant la producció documental amb els resultats de les entrevistes. Per acabar, doncs, s'extreuen d'aquest treball tres grans conclusions.

En primer lloc, ens fem la pregunta: com es poden definir, les dones? En aquest sentit, cal destacar dues definicions: primer, aquella pròpia de l'etapa de transició que vivim i, segon, aquella pròpia del moment en què els gèneres s'hagin abolit. Pel que fa al moment en què s'aboleixin els gèneres, aquest és un escenari molt desitjable, ja que els gèneres són opressors i impedeixen les persones desenvolupar tots els seus interessos i potencialitats. Tot i això, l'escenari sobre com serà l'abolicció dels gèneres no està clar. Una opció -seguint a Subirats- és que **les identitats de gènere desapareguin i que, finalment, les dones i els homes només es distingeixin per una mera diferència sexual**. Una altra opció - seguint a Sagot, Preciado i Butler- és que **desapareguin les jerarquies però no les identitats i que, per tant, existeixi un espectre de gèneres en què les persones s'hi puguin moure sense patir opressions**.

Pel que fa a la definició en l'etapa de transició actual, penso que aquesta ha de servir com a eina de lluita contra l'opressió, més que no de discòrdia entre les dones. Així doncs, en aquesta etapa, una opció és utilitzar la definició "**les dones tenen una funció diferenciada respecte a la reproducció -amb l'opció de parir o alletar- i genitals en forma de vulva**" i, una altra opció, és utilitzar la definició "**les dones són persones que s'identifiquen com a tals i que, per tant, pateixen opressions de gènere**". És important destacar, també, que la performativitat juga un paper clau en l'opressió i que, les dones, a causa de la socialització, es van "convertint en dones". Per tant, les persones que la societat valida com a dones perquè s'identifiquen o performativitzen com a tals, pateixen actualment opressió de gènere. En la meua opinió, aquestes dues definicions

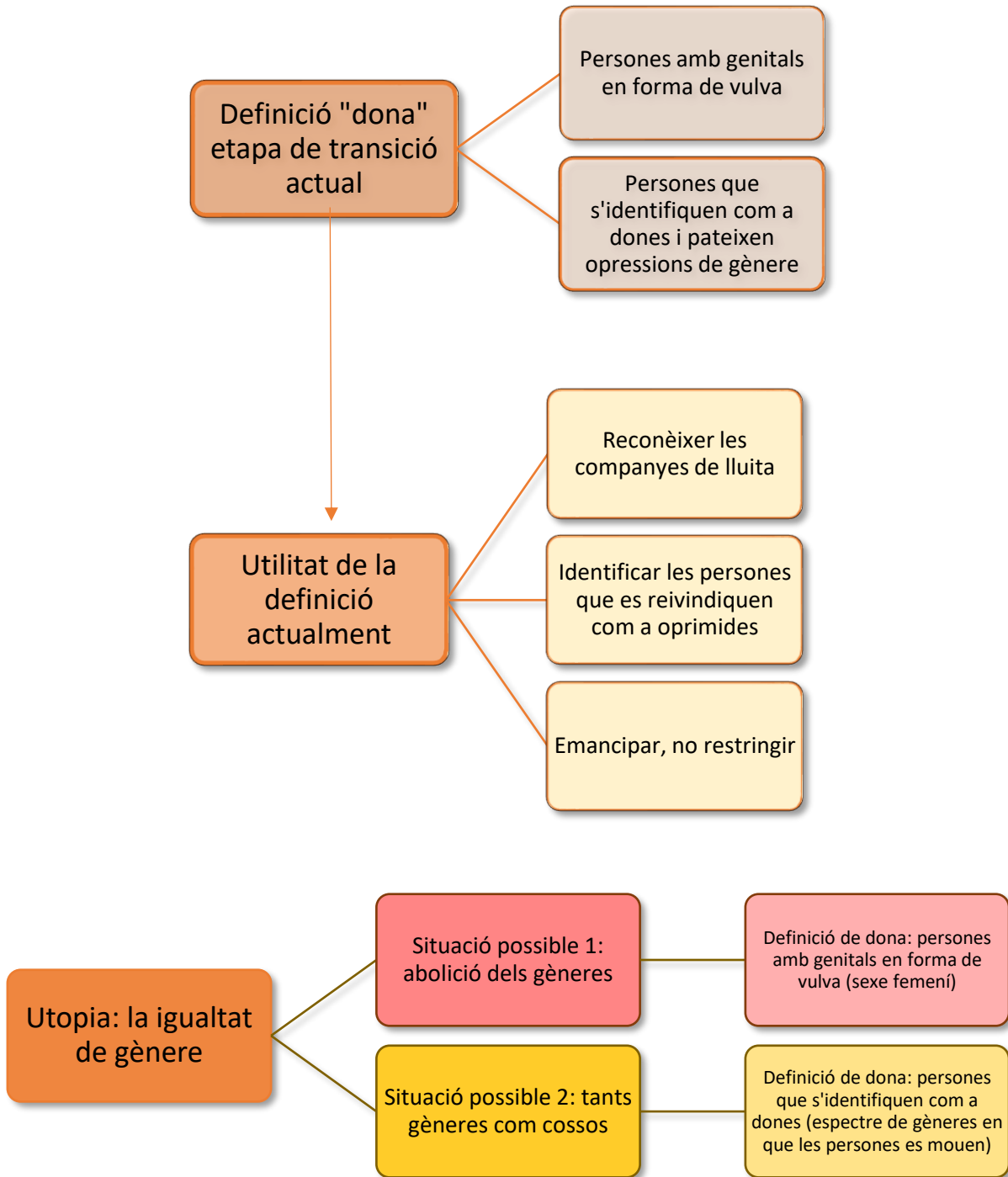
s'han de **combinar** i, per tant, **respectar les dones que vulguin definir-se segons una o altra definició**, ja que l'escenari ideal encara no està clar.

En segon lloc, em sembla rellevant notar que la definició ha de servir per **reconèixer les companyes de lluita**, però no hauria d'utilitzar-se com a eina intentar-hi encabir -per exemple, amb arguments com "si no em maquillo, no soc una dona" o "si em depilo, soc una dona tradicional"- . A més d'això, penso que tampoc s'hauria d'utilitzar com a eina per marginar o excloure persones que se senten dones i que, a causa de la seva performativitat com a dones, pateixen opressions de gènere -per exemple, amb arguments com "les dones transgènere no són dones"- . En definitiva, focalitzar-se excessivament en trobar una definició, pot arribar a enfrontar les persones que pateixen opressions de gènere entre si. En aquesta etapa de transició fins a assolir la igualtat de gènere, penso que s'han de combinar ambdues definicions exposades anteriorment, per tal que les companyes de lluita es reconeguin entre si i per tal d'acabar amb el patriarcat. És per això, doncs, que penso que la definició ha de ser **emancipadora més que restrictiva**.

En tercer i últim lloc, cal destacar que la reivindicació d'una definició exacta no és el més important en el feminisme, sinó que és encara més rellevant la **reflexió sobre quines accions ens duran a assolir la igualtat**. En aquest treball s'han exposat algunes -crear cultures andrògines o destruir els nuclis d'opressió i poder-, però és un camí encara per explorar en futures investigacions. Seguint amb les idees de Sagot, Subirats, Preciado o Butler, la utopia és abolir els gèneres, però cal analitzar abans quines estructures d'opressió s'han d'anar trencant i de quina manera construïm cultures en què totes les persones puguin ser lliures per desenvolupar tots els seus interessos i potencialitats perquè, finalment, les definicions no siguin tan necessàries.

Tornant a la pregunta inicial, doncs: reivindicar la categoria "dona" o abolir-la? Doncs és una mica més complex que això, però a mode resum podríem dir que cal reivindicar-la en el moment actual, com a eina per reconèixer-se en la lluita per la igualtat de gènere. En el futur, tot i que encara no sabem com serà la utopia de la igualtat de gènere, es preveu que serà un context en què no es necessitarà la categoria "dona" particularment i, per tant, es podrà abolir.

A continuació es mostra un esquema que resumeix les conclusions clau del treball:

Esquema de les diferents aportacions i conclusions del treball. Font: elaboració pròpia.

7.2. Altres consideracions

Tot i no ser les conclusions més importants, considero important destacar dues troballes més: l'heteronormativitat i la sororitat en la lluita. Pel que fa a la primera -i seguint amb les idees de Rich i Wittig-, penso que pot ser molt vàlid l'argument que la reivindicació de la definició "lesbiana" pot ser una forma d'emancipació, ja que ajuda a trencar els cànons patriarcal i binari que contempen l'heterosexualitat com l'única opció vàlida.

Per acabar, vull remarcar que la troballa més interessant i empoderadora d'aquest treball és per mi la sororitat, o aliança entre dones. Vaig començar aquest treball per desentrellar un debat que feia molt de temps que rondava en els espais feministes on m'involucrava. Ara que l'acabo, m'adono que **és important debatre sobre la categoria dona, però més important encara és fer-ho juntes, reconeixent-nos com a companyes de lluita i buscant solucions per abolir el patriarcat.** Utilitzar la definició de dona per marginalitzar persones que pateixen opressions de gènere o per oblidar-nos d'aquelles que les pateixen en contextos socioeconòmics diferents dels nostres, només ens allunya entre nosaltres i del nostre objectiu, que és acabar amb el patriarcat. Després de tot, i en la meua opinió, juntes, el camí cap a la igualtat és més fàcil.

7.3. Prospectiva

Tal com vaig explicar a l'inici del treball, el tema de la igualtat de gènere és crucial en aquest segle i la investigació en aquest àmbit, molt necessària. El patriarcat, el binarisme i els gèneres són perjudicials tant per dones com per homes, i per això assolir la igualtat és tan necessari. A més, el patriarcat afecta negativament encara més les dones, i crec que és profundament necessari treballar perquè el 50 per cent de la població mundial no pateixi discriminacions.

Pel que fa a les futures línies d'investigació, penso que la més rellevant és entendre quines són les accions que caldria dur a terme per assolir la igualtat i, en última instància, abolir els gèneres i la seva jerarquia. Tot i que en aquest treball s'han citat algunes -aconseguir societats andrògines o abolir l'estructura profunda de poder-, el focus del treball és la dicotomia entre la reivindicació o l'abolició de la definició de dona, i per això no s'ha pogut fer una revisió exhaustiva sobre les

accions que aconseguiran la igualtat. No obstant, s'ha trobat que més rellevant que la discussió sobre la definició de dona, és el debat sobre quines accions haurien de dur-se a terme per assolir la igualtat. Per això, penso que la futura línia d'investigació hauria d'avançar en aquesta línia.

A més, aquest eix d'investigació obre un món de possibilitats pel canvi social: coneixent les accions que ajuden a avançar en el camí cap a la igualtat, es podrien dur a terme de manera aplicada i, consegüentment, activar el canvi social. Una opció que contemplo per tal d'avançar en aquest camí és realitzar el meu treball de fi de màster sobre aquest tema. Pel que fa a les vies de difusió, una opció plausible seria resumir aquells punts clau del treball i publicar un article en una revista especialitzada en ciències socials o en gènere.

7.4. Limitacions

És important destacar les limitacions que té el treball en termes metodològics i de contingut:

El nombre d'entrevistes: a causa del temps limitat de què s'ha disposat, s'han entrevistat dues persones. Per tenir una visió més completa del tema, penso que s'haurien hagut d'entrevistar un mínim de cinc.

El tipus de persones entrevistades: tot i que es va analitzar el perfil de les entrevistades per tal de donar veu a dones de diferents contextos culturals, la falta de contactes ha dificultat accedir a acadèmiques amb posicions més fermes o més diverses. Per exemple, penso que hagués sigut interessant triar dues persones amb posicions encara més contraposades -potser, una que estigués molt a favor de la reivindicació de la categoria dona mentre que l'altra estigués molt a favor d'abolir-la-. També crec que hagués sigut interessant incorporar una anàlisi quotidiana sobre el tema i realitzar entrevistes o enquestes a persones de perfils no acadèmics. Això m'hauria permès explorar altres opinions sobre el tema, que haguessin enriquit la meua anàlisi.

L'ús d'un programa informàtic per a l'anàlisi: utilitzar un CAQDAS -o software d'anàlisi qualitatiu- m'hauria permès una millor categorització de les respostes de les entrevistes, que hauria ajudat a analitzar-les amb més profunditat i rigor.

8. Resum orientat a la difusió del treball

Quan parlem de la igualtat de gènere, sovint sorgeix el debat sobre “com podem definir les persones que pateixen desigualtat”. Com podem definir la categoria dona? És important, trobar una definició? O seria millor, per contra, eliminar aquesta categoria?

Durant aquest treball s'ha analitzat la producció teòrica de diverses feministes i s'han comparat les seves aportacions amb les entrevistes a dues expertes en gènere. Gràcies a això, s'han pogut establir tres conclusions.

En primer lloc, hi ha dues definicions actuals de dona que cal combinar i no superposar: hi ha dones que volen definir-se com a “persones amb genitals en forma de vulva” i altres dones volen definir-se com a “persones que s'identifiquen com a dones i que pateixen opressions de gènere”. Pel que fa a l'escenari desitjable en què la igualtat de gènere s'hagi assolit, aquesta és una utopia que no coneixem i, per això, encara no sabem si en aquell moment les dones es definiran com “persones amb genitals en forma de vulva” o si simplement la definició exacta no existirà, ja que “hi haurà tants gèneres com persones”. En segon lloc, s'ha trobat que la definició té sentit perquè ajuda a reconèixer entre si els subjectes oprimits i, per tant, hauria de servir per unir-se i emancipar-se, més que per crear discòrdia o allunyar posicions. Per acabar, s'ha trobat que, encara més rellevant que l'anàlisi sobre la definició, és la reflexió sobre quines accions cal dur a terme per assolir la igualtat.

La igualtat de gènere és un dels aspectes més importants a treballar en aquest segle, ja que té múltiples avantatges. En primer lloc, el patriarcat, el binarisme i la jerarquia de gèneres són perjudicials tant per dones com per homes. A banda d'això, aquesta situació de desigualtat afecta negativament encara més les dones, i crec que és profundament necessari treballar perquè el 50 per cent de la població mundial no pateixi discriminacions.

En la meua opinió, debatre sobre aquest tema és extremadament rellevant, i això és el que he pretès fer aquest treball. D'altra banda, és important destacar que cal seguir treballant per entendre quines accions caldria desenvolupar per aconseguir la igualtat de gènere, i aquesta és una anàlisi que pretenc dur a terme en futures investigacions.

Bibliografía

- Butler, J. (1990). El género en disputa [El gènere en disputa]. Barcelona: Paidós
- Cambridge Dictionary (2020). Feminism [Feminisme]. 13-03-2020, lloc web: <https://dictionary.cambridge.org/es/diccionario/ingles/feminism>
- Davis, A. (1981). Mujeres, raza y clase [Dones, raça i classe]. Madrid: The Random House Ballantine Publishing Group
- De Beauvoir, S. (1949). Le Deuxième Sexe [El segon sexe]. Paris: Gallimard
- Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans (2020). 13-03-2020, lloc web: <https://dlc.iec.cat/>
- Duarte, J. M. i García-Horta, J. B. (2016). Igualdad, equidad de género y feminismo, una mirada histórica a la conquista de los derechos de las mujeres [Igualtat, equitat de gènere i feminisme, una mirada històrica a la conquesta dels drets de les dones]. Revista CS, núm. 18, pp. 107-158. Cali, Colombia: Facultad de Derecho y Ciencias Sociales, Universidad Icesi. doi: 10.18046/recs.i18.1960
- Eddo-Lodge, R. (2017). Why I'm no longer talking to white people about race [Per què ja no parlo amb blancs sobre raça]. Londres: Bloomsbury Publishing
- Espinosa, Y. (2014). Entrevista a Yuderkis Espinosa: Feminismo decolonial: una ruptura con la visión hegemónica, eurocéntrica racista y burguesa [Entrevista a Yuderkis Espinosa: Feminisme decolonial: una ruptura amb la visió hegemònica eurocèntrica, racista i burgesa]. 09-04-2020, lloc web: <https://iberoamericasocial.com/feminismo-decolonial-una-ruptura-con-la-vision-hegemonica-eurocentrica-racista-y-burguesa/>
- Facio, A. i Fries, L. (2005). Feminismo, género y patriarcado [Feminisme, gènere i patriarcat]. Buenos Aires: Revista sobre Enseñanza del Derecho de Buenos Aires.
- Naciones Unidas (2020). Objetivo 5: Lograr la igualdad entre los géneros y empoderar a todas las mujeres y las niñas [Aconseguir la igualtat entre els gèneres i apoderar a totes les dones i les nenes]. 13-03-2020, lloc web: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/es/gender-equality/>

- Organització Mundial de la Salut (2020). Género [Gènere]. 29-03-2020, lloc web: <https://www.who.int/topics/gender/es/>
- Ortega, J. (2010). Simone de Beauvoir, su aportación a la discusión sobre el género [Simone de Beauvoir, la seva aportació a la discussió sobre el gènere]. Barcelona: Publicaciones Ateneo Teológico - Lupa Protestante
- Preciado, P. B. (2019). Entrevista a Paul B. Preciado: Soy un disidente del sistema sexo-género [Entrevista a Paul B. Preciado: Soc un dissident del sistema sexe-gènere]. 09-04-2020, lloc web: <https://www.youtube.com/watch?v=Aa-RiOuYiE4>
- Preciado, P. B. (2020). Testo yonqui. Barcelona: Espasa Calpe, S.A.
- Riba, C. (2017). L'anàlisi de contingut en perspectiva qualitativa. A Tècniques d'anàlisi de dades qualitatives. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya
- Rich, A. (1980). Heterosexualidad obligatoria y existencia lesbiana [Heterosexualitat obligatòria i existència lesbiana]. Revista d'Estudis Feministes núm. 10
- Truth, S. (2018). El discurso fundador del feminismo negro: "¿Acaso no soy una mujer?" (1851) [El discurs fundador del feminisme negre: "És que jo no soc una dona?" (1851)]. 29-03-2020, lloc web: <http://www.africafundacion.org/spip.php?article31529>
- Varela, N. (2005). Feminismo para principiantes [Feminisme per a principiants]. Barcelona: Ediciones B, S.A.
- Villaverde, T. (2020). Abolir el género. Pikara Online Magazine. 05-09-2020, lloc web: <https://www.pikaramagazine.com/2020/01/abolir-el-genero/>
- Wittig, M. (1992). Pensamiento heterosexual y otros ensayos [Pensament heterosexual i altres assajos]. Barcelona: Editorial Egales, S. L.

Annexos

Annex 1- Entrevista

Reivindicació de la categoria dona

1- Què demostren els estudis respecte a les diferències entre homes i dones? Creu que existeix una essència femenina? Són les dones més compassives, sensibles, etc...?

2- Què fa “dona” a una dona?

3- Si s’abolissin els rols de gènere, com podrien definir-se les dones?

4- Quina podria ser una definició de dona que estigués fora dels cànons patriarcals, que no caigués en cànons binaris, i que inclogués totes les dones?

5- Respecte a les dones que segueixen rols de gènere -per exemple, posar-se talons o depilar-se-: creu que és una manera d’empoderar-se i de sentir-se dona o caldria abolir-ho per sobrepassar la categoria “gènere”?

Abolició dels gèneres

1- Per què, des de l’inici dels temps i en la majoria de cultures i en la majoria d’espècies, les dones i els homes han dut a terme tasques diferents? No hi ha res inherent a cada gènere que ens faci diferents?

2- Quin impacte i repercussions té el concepte d’autodenominar-se com a dona, exceptuant els rols de gènere? Per què abolir la categoria gènere farà les dones i els homes més lliures?

3- Quins avantatges té abolir el gènere respecte a només abolir els rols i estereotips de gènere?

4- Abolir el gènere no podria significar “no veig el gènere” i per tant “no veig l’opressió”? Com es pot abolir el gènere i seguir reivindicant l’opressió com a dones?

6- Quines solucions alternatives a les categories dona-home tenim?

5- Com es materialitza l’abolició dels gèneres de manera pràctica?

Pregunta final: Quin hauria de ser, doncs, el subjecte o subjectes polítics del feminisme?

Voldries afegir alguna cosa més?

Annex 2- Consentiment informat

TREBALL FINAL DE GRAU EN PSICOLOGIA

Àrea: Psicologia Social

Semestre: 2n semestre curs 2019-2020

CONSENTIMENT INFORMAT

TREBALL FINAL DE GRAU (TFG)

Títol del TFG: Anàlisi sobre la igualtat de gènere: reivindicar la categoria “dona” o abolir-la?

Informació sobre la recerca: En aquest treball s’analitza un dels aspectes bàsics en les discussions sobre gènere: la categoria “gènere”. Així doncs, es pretén comprendre si, en la lluita per la igualtat de gènere, s’ha de reivindicar la categoria “dona” o, per contra, abolir la categoria “gènere”. Això es realitza comparant les idees de vuit teòriques feministes amb les entrevistes a dues expertes en el gènere.

Estudiant: Marta Perich Pallaruelo

Adreça electrònica: martaperich@uoc.edu

Tutor/a: Óscar López Catalán

Coordinador/a assignatura: Óscar López Catalán

Jo, (Nom, DNI):

MANIFESTO QUE HE ESTAT INFORMADA DE LES QÜESTIONS SEGÜENTS RELACIONADES AMB LA RECERCA VINCULADA A L’ASSIGNATURA *TREBALL DE FI DE GRAU*:

- La possibilitat de participar voluntàriament i lliurement en aquesta recerca.
- Tinc el dret d’abandonar la participació en aquesta recerca en el moment en que ho desitgi i sense cap perjudici.

- No es preveu cap risc, molèstia o efecte advers possibles resultants de la participació en aquesta recerca.
- La meua participació en aquesta recerca consisteix en: Una entrevista d'aproximadament una hora i mitja de durada, en la qual s'enregistrarà la veu de l'entrevistada.
- La informació que aportaré serà exclusivament per a aquesta recerca.
- En cas que porti alguna dada personal meua o dels participants serà preservada de manera que es pugui garantir l'anonimat o la confidencialitat. Només es mostrarà el nom i cognoms de l'entrevistada, la trajectòria laboral i les idees que fan referència estrictament a l'entrevista que pertoca per aquest treball.
- La informació facilitada per decidir la meua participació ha estat comprensible, he pogut formular preguntes i se m'han aclarit els dubtes abans d'acceptar la proposta.

Per tant, dono el meu consentiment per participar en aquesta recerca i l'autoritzo expressament en aquest document tot donant permís per utilitzar les dades i els seus resultats i fer-ne difusió mantenint l'anonimat, amb finalitat de recerca i/o docència.

Signatura del/la participant

Signatura de l'estudiant TFG

Lloc:

Data:

Annex 3- Entrevista Montserrat Sagot

Data de realització: 28/04/2020

Lloc de realització: San José, Costa Rica

Mitjà utilitzat: Skype

P: Buenos días, Montserrat, y muchas gracias por acceder a realizar la entrevista. Como ya sabes, estoy haciendo mi Trabajo de Fin de Grado sobre la dualidad entre reivindicar la categoría “mujer” o abolir los géneros. La entrevista la he estructurado en dos partes: una primera donde hablaremos de la reivindicación de la categoría mujer, y una segunda donde hablaremos de la abolición de los géneros.

Así pues, la primera pregunta es la siguiente: ¿qué demuestran los estudios respecto a las diferencias entre hombres y mujeres? ¿Crees que existe una esencia femenina? ¿Son las mujeres más compasivas, sensibles, etc.?

R: En primer lugar, las categorías de hombre y mujer están definidas desde un pensamiento binario, y asumen que hay en efecto alguna esencia masculina y alguna esencia femenina. Aun así, las investigaciones en términos biológicos, genéticos, etcétera, nos han demostrado que hay una gran variedad hasta en esas manifestaciones biológicas y genéticas de las personas. Esta gran variedad, si una lo mira en una línea, implica que hay desde la gente que sería en efecto femenina y mujer en todo el sentido de la palabra -biológico, social, de comportamiento de normas...- y en el otro extremo la gente que sería hombre o varón en todos los sentidos posibles, con una inmensa cantidad de personas en el centro. Esta variedad no únicamente tiene que ver con la performatividad de género, sino también con realidades biológicas y genéticas.

Entonces yo diría que se tiende a esencializar, por supuesto, porque es parte del pensamiento conservador y de las tendencias que tratan de definir lo que se conoce incluso como la complementariedad de los géneros -que llevaría a tareas claramente asignadas a uno y a otro-. Pero en realidad, el género ni siquiera tiene homogeneidad en el mundo y en la historia, lo cual nos demuestra, una vez más, que es una construcción social e histórica.

P: Entonces, la segunda pregunta es: ¿qué es lo que hace “mujer” a una mujer?

R: Lo que hace “mujer” a una mujer es una larga historia de definiciones sociales, de comportamientos asociados a lo que es ser una mujer, a normas impuestas -muchas veces incluso impuestas a través de la violencia- y de performatividad establecida por una determinada sociedad. Entonces en ese sentido, lo que hace a una mujer “mujer” es un constructo social e histórico determinado. En realidad no hay ni siquiera diría yo un determinante biológico claro - es decir, sí hay, evidentemente, diferencias tener hombres y mujeres, yo no estoy diciendo que no- pero en una sociedad como esta, la definición de mujer es dada por un proceso histórico.

P: Entonces, quizás antes de hacerte la siguiente pregunta, la primera pregunta sería: ¿crees que es necesaria construir una definición de mujer? La otra pregunta sería: ¿si fuera necesaria una definición de mujer, cuál podría ser una definición que estuviera fuera de un canon patriarcal y binario y que incluyera a todas las mujeres?

R: Yo diría que antes de preguntar si es necesaria, habría que preguntar “quién la necesita”, “para quién es necesaria que haya una definición de lo que es mujer”. Evidentemente, para una sociedad que está organizada sobre la división sexual del trabajo y sobre los binarismos de género, pues es necesario hacer una diferenciación. Si los seres humanos necesitan esa definición para existir, para vivir, para realizarse como seres humanos, como personas, eso ya sería otra historia.

Yo creo que hay una necesidad de control social, que tiene que ver con el establecimiento de jerarquías sociales para que se defina “qué es un hombre” y “qué es una mujer”, pero que los seres humanos podrían continuar viviendo vidas muy diferentes y que no haría falta prácticamente ninguna diferencia entre si existe o no existe una definición. Es decir, en la medida en que estemos en una sociedad binaria, basada en la división sexual del trabajo, heteronormativa y patriarcal, la definición es necesaria sobre todo para mantener esas jerarquías sociales.

P: De acuerdo, pero entonces estoy pensando: tú dices que la definición es necesaria para mantener el patriarcado, pero no podría ser que la definición fuera necesaria para reivindicarnos como mujeres, o para reivindicar nuestra opresión?

R: Sí, por supuesto. Lo que pasa es que eso no necesariamente es responder a la pregunta sobre si es necesaria una definición de “qué es mujer”. Eso más bien tiene que ver con que si yo analizo las condiciones sociales que establecen estas claras desigualdades y opresiones. En realidad, lo que yo necesito analizar no es la categoría mujer como tal, sino las formas en que se ha construido esta opresión, las formas en que se ha construido la desigualdad y las consecuencias reales en términos simbólicos y materiales que tiene eso para las personas que han sido definidas como mujeres y para las personas que han sido definidas como hombres. Es decir, para la construcción de una lucha como tal no hace falta una definición de una categoría, hace falta entender la estructura de opresión, hace falta entender el proceso histórico de cómo llegamos hasta acá y hace falta entender la definición social que pone a unos y otros en diferentes lugares, que son lugares sumamente desiguales. Eso es lo que se necesita entender.

P: Ajá, entiendo. Es decir, que si se define la “mujer”, se podría definir como “ese grupo que está oprimido respecto a otro”.

R: Exactamente. Es el grupo que ha sido históricamente colocado en una posición secundaria y de opresión. Así pues, la categoría “mujer” o la categoría género no es suficiente tampoco para entender esas opresiones. Es decir, la categoría de género se nos queda muy corta porque tampoco hay una homogeneidad en la forma en la que las mujeres son definidas. Sobre esto hay una larga historia, por ejemplo con Sojourner Truth con su famosa pregunta: “¿Acaso no soy yo una mujer?”. Ella justamente rompe -ya hace más de 100 años- con una definición unitaria de mujer, rompe con la construcción social de lo que es una mujer ideal, y le adiciona los elementos de clase social, de raza y de corporalidad a la definición de mujer.

Es decir, cuestiona hasta la misma corporalidad tradicional de las mujeres. Entonces por eso te digo que la categoría mujer o la categoría de género incluso no es suficiente para plantearse las luchas de liberación. Es decir, hay que entender esa gran diferencia que hay entre las mujeres y el entrecruzamiento con otras condiciones de opresión.

P: Entiendo. Ayer hablaba con otra teórica del género y ella me decía que como definición creía que quizás una podría ser sobre el sexo; es decir, que lo que las mujeres tenemos en común es

que tenemos el mismo sexo, o los mismos genitales, pero no sé hasta qué punto estás de acuerdo, o qué opinas sobre esto.

R: Bueno, toda la discusión sobre las personas intersexuales te rompe un poco eso, y además tampoco hay una homogeneidad de genitales. Es decir, hay mujeres que tienen clítoris más cortos, otras que los tienen más largos, hay mujeres a las que se les confunde el clítoris largo con un pene... Entonces una podría pensar que tal vez un elemento que podría unificar -que podría, pero yo lo pongo en duda, yo cuestiono todas estas cosas- es la capacidad de quedar embarazada y de parir. Y yo creo que ahí también es un poco complicado arrebatarles eso a lo que ha sido definido históricamente como mujeres, porque ahora hay hombres trans que también paren. Pero yo diría que probablemente separar la capacidad reproductiva y la capacidad de parir de lo que ha sido la definición de las mujeres nos pone en una situación un poco complicada, porque incluso despoja a las mujeres de una potencia -que es la potencia de reproducir la vida- y ahora resulta que eso también se diluye. Ahora resulta que cualquiera puede parir -un hombre y una mujer-. Te lo planteo nada más como complicado hacer ese despojo de la capacidad de reproducir vida y de parir de lo que ha sido asociado con las mujeres.

P: ¿Pero quieres decir que eso nos uniría a las mujeres, o que no?

R: Digamos, ese sí podría ser un elemento unificador, por lo menos lo ha sido hasta recientemente, pero digo recientemente porque ahora los hombres trans están transformando recientemente eso. Ahí es donde yo te digo que encuentro una complejidad y probablemente una dificultad.

P: Entiendo. Esta es una pregunta que quizás no está tan relacionada con esto que hablamos, pero es algo que yo pienso muy a menudo, y es la siguiente: ¿qué opinas sobre las mujeres que siguen roles de género en el sentido tradicional -ponerse tacones, depilarse-? ¿Hasta qué punto eso es una manera de empoderarse y de sentirse mujer o habría que abolirlo para superar estas categorías de género?

R: Yo no tengo ningún problema con que las mujeres se maquillen, se pongan tacones o minifalda, a mí eso no me parece especialmente complicado o problemático. Lo que hay que abolir no es eso -no es como yo me presento o cómo yo hago mi representación de género-. Lo que hay que

abolir es la desigualdad de género, y que ese tipo de cosas se asocien a elementos de control social y de opresión de las mujeres. Es decir, yo no creo que la forma en que la gente expresa su masculinidad o su feminidad sea problemático, lo problemático son las definiciones sociales y los significados que se asocian a ese tipo de cosas.

P: Pero al abolir el género, también aboles estos roles de género.

R: Sí, pero no necesariamente la performatividad. Es decir, una sociedad sin géneros podría ser incluso como lo ha planteado la autora de ciencia ficción Ursula K. Le Guin en el libro que se llama “La mano izquierda de la oscuridad”, en la que, si se abolen los géneros y no hay jerarquías, la gente puede optar un día por vestirse con lo que es considerado tradicionalmente masculino, el otro día se viste con lo que es considerado tradicionalmente femenino, otro día decide que va a ser género neutral... Y como no habría definiciones sociales, ni pesos, ni jerarquías puestas a eso, pues entonces uno podría ir por la vida diciendo: “Hoy siento ganas de vestirme así”, y no habría ningún problema, porque no habría ningún significado ni ninguna jerarquía social asociada a eso.

P: Entiendo, qué interesante. Entonces, ¿cómo se materializa la abolición de los géneros de manera práctica? Porque es una cosa que no acabo de visualizar.

R: Bueno, lo que pasa es que aquí estamos hablando de la utopía; es decir, es realmente difícil imaginarlo. Lo único que tenemos son intentos desde la ciencia ficción y desde la imaginación de algunas feministas, pero no realidades. Hay sociedades donde el género es menos relevante que en otras -por ejemplo la edad es más importante que el género-, pero realmente es difícil imaginarlo porque justamente una de las primeras grandes divisiones y separaciones entre los seres humanos desde que existimos en el planeta fue la división sexual del trabajo, que estableció roles y tareas separadas. Por eso, no tenemos ni siquiera ejemplos históricos que imaginar.

Ahora, yo lo vería simplemente como una sociedad en la que independientemente del tipo de genitales que tengas, independientemente de las hormonas o de la genética que tengas, las personas podrían realizar todas las tareas disponibles, podrían desempeñarse en cualquier puesto y en cualquier función, podrían vestirse y desempeñarse por la vida de la forma en que quisieran, no habría violencias basadas en esas diferencias y en esas desigualdades y no había exclusiones sociales basadas en esas diferencias y desigualdades. Simplemente tendríamos seres

humanos que podrían incluso optar por viejas definiciones -no importa- en la medida en que esas viejas definiciones no estén cargadas del peso jerárquico.

P: Volviendo al tema de antes, cuando pienso en “como podemos reivindicarnos ahora las mujeres”, me pregunto: como ahora todavía no estamos en el punto en el que los géneros han desaparecido, reivindicarse ahora de manera femenina -es decir, una mujer feminista, pero que cuando se reivindica como mujer adopta roles muy tradicionalmente femeninos- hasta qué punto eso es prejudicial en la lucha feminista? Porque no estamos en el punto en el que esos roles estén descargados de significado, eso todavía tiene mucho significado...

R: Por supuesto que tiene mucho significado, y yo sé que hay personas que lo reivindican como una forma de empoderamiento -no me gusta es palabra pero la voy a decir-, como una forma de “aquí estoy y véanme, y no me importa las etiquetas que ustedes me pongan y no me importa la fuerza de estos elementos separadores, aquí estoy yo y lo reivindico así”. Y sobre eso hay una gran cantidad de performatividades: las lesbianas “lipstick” o las mujeres trans, que adquieren identidades genéricas muy estereotipadas, pero que lo reivindican como parte de sus luchas.

Yo creo que eso es perfectamente posible y además, aceptable. Yo no critico a nadie que opte por esas cosas, siempre y cuando tenga claridad o posibilidad de hacerlo desde un esquema liberador. Es decir, desde un esquema reivindicativo liberador, y no que sirva para caer todavía más en un estereotipo o en un binarismo opresor.

P: Entendido. Entonces eso sería como lo sintiera la persona, ¿verdad?

R: Absolutamente. Yo no tengo ningún problema en cómo la gente decida vestirse y presentarse ante el mundo, siempre y cuando no sea impuesto. Uno podría decir que tanto hombres como mujeres no tenemos tanto margen de libertad en una sociedad binaria; es decir, que los márgenes de libertad son relativamente pequeños por el peso de la socialización, de las instituciones o de la estructura social. Ahí hay un elemento importante. Pero si dentro de ese margen relativamente reducido, yo opto por una posición liberadora y por una posición que sirva para oponerse a esa opresión y a esas clasificaciones binarias, o por lo menos para oponerse a las definiciones tradicionales que hay sobre eso, yo creo que no hay absolutamente ningún problema.

P: Claro, entiendo. Pero también puede estar la otra opción: mujeres que adoptan roles más masculinos para reivindicarse. Por ejemplo, el otro día veía un vídeo de un hombre líder y me fijaba en que hablaba muy serio, y pensaba: “¿Yo cuando tenga poder también tengo que hablar así, porque es así como hay que hablar cuando se tiene poder, o estaría adoptando un rol tradicionalmente masculino, y yo debería reivindicarme como mujer y sonreír”?

R: Claro. A ver, se supone que las mujeres más poderosas de alguna forma se han acercado más a la masculinidad tradicional, pero sin embargo eso no ha tenido -en algunas de ellas- mucho que ver con su performatividad.

P: Perdona, cuando te refieres a performatividad, ¿qué quieres decir? ¿A la manera como se muestran?

R: A la manera como se muestran: desde su forma de vestir, hasta su forma de hablar, hasta su forma de relacionarse. Te pongo ejemplos: hay líderes mujeres muy importantes en este momento en el mundo con un gran poder e influencia -pienso por ejemplo en la primera ministra de Nueva Zelanda-. Es una mujer con una influencia impresionante y si vos la ves, maneja una performatividad bastante tradicional femenina: su pelo largo, su maquillaje... Pero justamente ella está reivindicando una nueva forma de ejercer el poder: desde la compasión, desde la solidaridad... Que son características que eran consideradas tradicionalmente femeninas. Es decir, que una persona demostrando características tradicionalmente femeninas puede servir para el ejercicio de nuevas formas de poder.

Entonces mucha gente decía, por ejemplo, que Margaret Thatcher -que fue una de las primeras mujeres poderosas en el mundo- lo ejercía de forma bastante masculina: su forma de relacionarse, incluso sus principios ideológicos eran muy asociados al poder tradicional masculino. Así pues, también tenés una líder tradicional así, pero luego tenés nuevas líderes usando elementos tradicionales y formas diferentes de ejercer el poder, demostrando entonces que estas características asociadas tradicionalmente a lo femenino también pueden servir para ejercer poder.

P: Entonces, ¿cómo se hace la transición desde el punto en el que estamos ahora y el abolir los géneros? Porque sí que hay gente que dice que primero hay que reivindicar lo femenino o crear

culturas más andróginas, antes de abolir los géneros. ¿O ya estamos en el punto en el que se pueden abolir los géneros?

R: Yo creo que el asunto no es solamente simbólico. Es decir, no es que ahora todos nos vamos a convertir en seres más andróginos y que eso será un camino hacia allá. El asunto es que mientras siga existiendo una estructura de poder política, social y económica de clarísima desventaja para las mujeres y para lo que es definido como femenino, no vamos a ganar gran cosa en comportarnos más cerca de lo andrógino, y no vamos a ganar gran cosa en vestirnos más femeninas o menos femeninas. Es decir, tenemos un núcleo duro de opresión que está allí y que no va a modificarse únicamente con cambios en los elementos simbólicos.

Ese es un núcleo de poder muy duro, y además que tiene consecuencias reales en la materialidad de la existencia; es decir, sigue matando y asesinando a mujeres o a personas que se identifican con lo femenino, se sigue dando la explotación sexual comercial, se sigue dando la explotación económica en todos los sentidos de la palabra, se sigue recargando las tareas de la reproducción de la vida en las mujeres, y las mujeres somos doblemente trabajadas y doblemente explotadas. Entonces, si yo me limito al elemento simbólico de que ahora voy a transicionar hacia una sociedad más andrógina, pero no he modificado esas estructuras de poder político y económico, no importa cómo nos vistamos, no importa mi performatividad en el mundo público, y no importa si yo ahora me dejo de poner vestido y tacones, si siguen cayéndome encima todas estas otras estructuras de poder.

P: Entonces, ¿te refieres primero a romper las estructuras de poder para luego poder abolir los géneros?

R: Por supuesto. Aquí yo te hago una confesión: yo soy marxista en términos de mi aproximación teórica. Si yo fuera posestructuralista o si fuera weberiana u otra cosa, probablemente te diría que podemos iniciar con el cambio simbólico, y que eso va a llevar a otra cosa. Pero como mi formación es marxista, no me permite imaginar ni pensar una sociedad en la que cambie lo que en el marxismo se llama la “superestructura” sin que haya cambiado la “estructura”. Por eso yo te digo que sin cambios reales en esa estructura absolutamente desigual, jerárquica y opresora, es muy difícil avanzar en cambios en otros sentidos.

P: Con cambios reales, ¿a qué te refieres?

R: Cambios reales en la división sexual del trabajo, en la redistribución de los recursos económicos, en la redistribución del poder político, del poder simbólico -es decir quien tiene el poder para nombrar cosas en una sociedad, para que su voz sea considerada autorizada-, etcétera.

P: Qué interesante... Paso a la segunda parte, que es el tema de abolir los géneros, aunque ya lo hemos hablado. La primera pregunta es: ¿por qué, desde el inicio de los tiempos y en la mayoría de culturas y especies, las mujeres y los hombres han llevado a cabo tareas diferentes? ¿No hay nada inherentemente biológico que nos haga diferentes?

R: Hay amplias discusiones sobre eso, y la antropología y la arqueología que han estudiado eso terminan remitiéndose al asunto de quién podía o no quedar embarazada, las limitaciones que eso te imponía para la movilidad, para cazar y para sobrevivir, y la fragilidad de las crías humanas incluso comparadas con las crías de otras especies -es decir que requieren mucho cuidado durante muchos años-. Y lo que pasó fue que ese dato biológico fue convertido en desigualdad. Porque pudo no haber sido, ese es el asunto. Eso podría haber sido una fuente de poder impresionante...

P: Exacto, eso quería preguntar también.

R: Sí, eso fue convertido en desigualdad y en exclusión de un montón de espacios. Y a pesar de que las mujeres -justamente por su cercanía con los espacios domésticos- alguna gente dice que inventaron la agricultura, y a pesar de que la agricultura es fundamental para la reproducción de la especie humana -es decir, que la especie humana no puede sobrevivir de la caza, no es suficiente alimento ni suficiente producción-, en ese período del neolítico se empezó a instaurar la supremacía de los hombres, que aprovecharon esta capacidad mayor de movilidad que tenían -de cazar- y empezaron a construir una narrativa religiosa y una narrativa ideológica -empezaron a inventar dioses masculinos, a pesar de que existían algunos femeninos-. Y justamente, la vulnerabilidad de las mujeres y de sus crías en los primeros años hizo que se montara toda esta estructura.

P: Es decir, ¿crees que se montó la supremacía de los hombres en lugar de las mujeres porque ellos lo decidieron así?

R: Hay muchas hipótesis, pero en un período de gran vulnerabilidad para la vida, donde no tenemos el desarrollo tecnológico actual ni para proteger a las crías ni para amamantarlas con leche de fórmula ni otra serie de cosas, esa vulnerabilidad temporal en las mujeres asociada a la maternidad y al cuidado de repente se construyó en una gran desigualdad.

P: Entiendo. La segunda pregunta es: ¿qué impacto y repercusiones tiene el hecho de autodenominarse como mujer? ¿Por qué el hecho de abolir los géneros nos hará a mujeres y a hombres más libres?

R: De nuevo te repito lo que te decía antes. Yo creo que no es la abolición de los géneros lo que nos hará más libres, yo creo que es la abolición de la opresión entre los géneros, la opresión de las jerarquías de género y las desigualdades de género. Eso es lo que nos hará más libres, no necesariamente la abolición del género como tal.

P: Ya. ¿Pero eso también significa no decirle a una niña cuando ha nacido si es niña o niño?

R: No necesariamente. Si no hubiese desigualdad social y opresión entre los géneros, en realidad no importaría lo que fuéramos y los roles que usamos. Incluso si hubiera división sexual del trabajo clara entre hombres y mujeres, pero el trabajo doméstico valiera igual que el trabajo en el mundo público y si las tareas de cuidados estuvieran igualmente reconocidas con el mismo valor, nada importaría que hubiera roles diferenciados de género.

El problema es la jerarquía y el valor social diferenciado que se les da. Te voy a poner otro ejemplo, ahora que estamos en esta crisis. De repente todo el mundo se da cuenta de que las tareas de reproducción de la vida son super importantes. Ahora les pasamos a llamar “los trabajos esenciales”, salen y le aplauden a la gente durante cinco minutos y les felicitan y les agradecen. Eso está muy bien. Pero ¿has visto vos que hayan empezado a aumentarles la remuneración a esa gente, que hayan empezado a reconocerles seguros de salud o que hayan empezado a reconocerles mayores ventajas o condiciones? No. Por eso yo te hago referencia a la materialidad de la existencia. Cualquier reconocimiento simbólico, si no va acompañado de una mejor remuneración, o de la posibilidad de tener una vida mejor porque tenés acceso a más

recursos, no importan los cambios simbólicos. No digo que los cambios simbólicos no sean importantes, pero no determinan todo el funcionamiento de la vida.

P: Entiendo. Pero con esto me salen dos preguntas. La primera es: ¿qué pasa con una niña que nace y quiere ser directora de un banco? Porque tú decías que si hubiera división del trabajo pero no opresión, no pasaría nada.

R: Si no hubiese opresión de género cualquier persona que naciera, no importa los genitales que tuviera podría aspirar a lo que fuera. Es decir, la marca del sexo no tendría por qué definir el destino de la vida, ni las preferencias ni las opciones vitales.

P: Claro. Y después -relacionado con lo que comentabas de la pandemia del coronavirus- la otra pregunta es: ¿hasta qué punto remunerar más a estos sectores -que obviamente son muy importantes- es bueno? Porque son sectores que necesitan mucha menos cualificación que otros. ¿Hasta qué punto eso no es un poco de trampa? Decir: bueno mujeres ya os reconoceremos, pero vosotras seguid en los espacios en los que no tenéis ninguna opción de decidir nada, porque no hay poder en ese tipo de sectores.

R: Claro. Yo diría que el asunto es un poco más complejo que eso. Yo diría dos cosas. Una: ¿cuáles son las posibilidades que vos tenés en la vida de estudiar o de tener el trabajo que querás? En una sociedad ideal, el sexo no tendría por qué ser un diferenciador.

Y por otro lado, también está la parte de la remuneración. La remuneración, desde mi punto de vista, tendría de alguna forma que reconocer la importancia social que tienen determinados trabajos, y no únicamente las posibilidades que tenés de hacer dinero. Porque por ejemplo, el gran director de un banco, si vos me preguntás a mí qué produce esa persona en el mundo, donde además lo que hace es especular con capital financiero, pues yo le reconocería sus estudios pero eso no debería ser el elemento diferenciador de su salario en la sociedad. Los salarios también deberían responder a la importancia que tienen las tareas que las personas desarrollan -insisto- para cuidar y reproducir la vida. Ese tendría que ser otro indicador también, no únicamente si tengo estudios o no. Por eso yo dividiría en dos partes lo que vos decís.

P: Claro. Es decir, por un lado, que una mujer nazca y pueda ser directora de un banco si le apetece estudiar eso, pero por otro lado, que tanto un hombre como una mujer que estén cuidando a una persona mayor tengan remuneración elevada.

R: Exacto, que se reconozca la importancia de ese trabajo en términos de remuneración.

P: Entiendo. Siempre había pensado que los trabajos importantes eran los que tenían más estudios, pero es verdad que no tiene por qué. Bueno, ya casi estamos acabando. La siguiente pregunta la elaboré antes de hablar contigo, pero la pregunta es: ¿abolir el género no podría significar que “no estamos viendo el género” y por lo tanto “no estamos viendo la opresión”? ¿Cómo se pueden abolir los géneros y seguir reivindicando la opresión como mujeres?

R: Claro, si los géneros se llegan a abolir, primero tendría que cambiar la estructura de opresión. No hay posibilidad, desde mi punto de vista, de abolir los géneros sin cambiar la estructura de opresión, porque de hecho todo el sistema capitalista se monta y se construye sobre la división sexual del trabajo. Y la división sexual del trabajo está basada en el binarismo de género y en la ideología de la complementariedad de los roles de género. Entonces vos tenés que recordar siempre que hay una estructura económica, política y social que está de fondo. Y que los géneros, la división entre los géneros y el binarismo de género en realidad responden a una organización social que lo necesita de esa forma.

P: Cuando Butler dice: “Hay que abolir ya los géneros”, ¿ella se refiere a ya? Porque con todas las personas con las que hablo no me parece que sea un momento aún para abolir los géneros.

R: Sí, exacto. Y además es imposible abolir los géneros si no abolís el capitalismo. Es imposible, por la razón que te digo, porque el capitalismo está construido sobre la base de la división sexual del trabajo y del binarismo de género.

P: Claro. Es decir que si aboliéramos los géneros pero siguiera el capitalismo...

R: Digamos, yo creo que esa es una especie de oxímoron, es una contradicción. En realidad no podés hacerlo.

P: Entiendo. Las dos últimas preguntas. Si es que tú estás en contra del tema del binarismo -es decir categorías hombre-mujer-, ¿qué soluciones alternativas tenemos a esto?

R: La alternativa que tenemos está en el terreno de la utopía feminista, que nos habla de una sociedad completamente igualitaria y solidaria donde no importen -o donde no haya, más bien- diferencias de raza, de clase, ni de género, y donde las personas puedan desarrollar todo su potencial humano de acuerdo con sus necesidades y con sus expectativas independientemente de su adscripción de clase, racial, de género etcétera. Entonces, como te digo, la alternativa está en el terreno de la utopía.

No podemos plantearnos en este momento soluciones parciales. Se han dado soluciones parciales: legislaciones nacionales reconociendo identidades de género y el matrimonio igualitario... Todas esas cosas están ahí. Pero si vos ves, eso no cambia ni la esencia del binarismo de género, ni la igualdad de género, ni la opresión de las mujeres. Ni siquiera las leyes contra la violencia, o de salario igualitario para mismos trabajos para hombres y mujeres están logrando cambiar esto. Son reformas parciales todas muy importantes -yo prefiero que existan a que no existan-, pero ninguna de ellas toca ese núcleo duro de la desigualdad y de la opresión.

P: ¿Pero cómo se toca eso? ¿Poniendo más mujeres en el poder?

R: No, tampoco, porque eso entonces le cambia la cara al poder pero no cambia al poder. Por eso te digo que estamos en el terreno de la utopía. Es decir, yo no puedo imaginarme como sería una gran revolución feminista que literalmente revolucione las sociedades en su conjunto, revolucione las relaciones económicas, sociales, la ideología, las relaciones entre los géneros, las relaciones entre personas adultas y personas menores de edad... Estoy hablando de una sociedad que solo puede existir en el momento en la utopía.

P: Entiendo. Pero vos sí que estás en contra del binarismo, de las categorías hombre-mujer, ¿verdad? ¿O no?

R: No. Insisto, yo estoy en contra de la desigualdad de género, estoy en contra de que sobre esas categorías se hayan construido sistemas de opresión y de exclusión social. De eso es de lo que estoy en contra. De nuevo, yo no tendría ningún problema en que existieran categorías duales si no implicaran grandes desigualdades.

P: Ya. Pero sí que antes me comentabas que hay muchas personas diversas y tal.

R: Sí, por supuesto, pero esas personas diversas pueden moverse. Si no hubiera estas grandes desigualdades no importaría si vos te ubicás de este lado de la línea, de este otro lado o en el centro.

P: Entiendo, claro. ¡De acuerdo! Entonces, ya para ir cerrando: ¿qué es una mujer sin roles de género? Es decir, si se abolieran los roles de género, ¿cómo podrían definirse las mujeres?

R: Eso está difícil, porque ya te digo que la biología no es necesariamente suficiente; la biología es un dato pero no lo es todo. Entonces en ese sentido, si se abolieran los roles de género implicaría una revolución incluso en las propias definiciones sobre qué se da por entendido por “mujer” y por “hombre”, porque mucha de la definición actual de las mujeres está asociada a los roles de género. Entonces creo que implicaría una redefinición que no tengo clara.

P: Y ahora sí la última pregunta, relacionada con esta: entonces, ¿cuál debería ser el sujeto o los sujetos políticos del feminismo?

R: Yo diría que con eso del feminismo se ha ampliado mucho. Ya no es el feminismo liberal del siglo XIX, ni es el feminismo esencialista asociado a ciertas otras corrientes. Yo creo que el feminismo ha ampliado mucho sus sujetos. Ha incorporado a la gran cantidad de seres humanos que son oprimidos y oprimidas en razón de su identidad biológica, en razón de su identidad de género y en razón de su performatividad, pero también en razón de esos elementos combinados con la clase social, con la raza, con la etnia, con la condición migratoria, con la orientación sexual... Es decir, el feminismo realmente ya no es ni una corriente ni un movimiento -aunque hay variedad de perspectivas- que le hable solamente a unos ciertos sujetos.

P: Claro. Pero pensando en lo que decías antes, sí que el sujeto -o sujetos- serían “esas personas que están oprimidas”, ¿no?

R: Esas personas que están oprimidas, en primer lugar, por condición de sexo o de género -por cualquiera de las dos- pero también personas oprimidas por esa condición entendiendo todas las determinantes sociales que hay alrededor de esas opresiones.

P: Te refieres a raza, etnia, etcétera, ¿verdad?

R: Exacto.

P: Claro, entiendo. ¡Muchísimas gracias, Montserrat! Querrías añadir algo más?

R: No, eso es todo.

P: Genial, ¡muchas gracias! Ha sido super interesante y me has clarificado muchas cosas.

R: Perfecto, ¡me alegro mucho! Con mucho gusto. Te deseo mucha suerte con tu tesis y con todos tus proyectos personales.

P: ¡Muchas gracias!

Annex 4- Entrevista Marina Subirats

Data de realització: 27/04/2020

Lloc de realització: Barcelona, Espanya i San José, Costa Rica

Mitjà utilitzat: Skype

P: Bon dia Marina, i moltes gràcies per accedir a fer l'entrevista. Com ja saps estic fent el meu Treball de Fi de Grau sobre la dualitat entre reivindicar la categoria "dona" o abolir els gèneres. L'entrevista l'he estructurat en dues parts: una primera on parlarem de la reivindicació de la categoria dona, i una segona on parlarem de l'abolició dels gèneres.

La primera pregunta, doncs, és la següent: què demostren els estudis respecte a les diferències entre homes i dones? Creus que existeix una essència femenina? Són les dones més compassives, sensibles, etc.?

R: La primera cosa que cal dir és que no sabem fins a quin punt els elements venen de la biologia o de la cultura. El que sabem segur, és que de la cultura hi ha molta part. Fins que no hi hagi una desaparició dels gèneres com a elements culturals i com a models culturals diferenciadors, no podem saber què és allò que ve de la biologia. Si un dia ja no es fa cap diferència entre el que ha de fer un nen i el que ha de fer una nena, llavors veurem si segueixen fent coses diferents o fan el mateix.

Per tant, avui no podem afirmar quina part ve de la biologia. Possiblement hi ha alguna part de diferenciació biològica que faci que homes i dones es comportin de manera diferenciada. Però el que sí que sabem segur és que hi ha una part molt important cultural que ens dona un model diferenciat des que naixem. Sabem, per tant, que el gènere marca les diferències entre homes i dones. Si un dia desapareix el gènere, veurem si queden diferències molt marcades -al marge d'una diferència que està clara, que és la diferent funció respecte de la reproducció-. Però al marge d'això -el que és estrictament vinculat a la natura-, no sabem en el comportament quina part hi ha que també estigui diferenciada per la natura.

Per tant, el que sabem és que la majoria de les coses que fem venen del gènere. La prova és que en cultures diferents, s'atribueix a la feminitat o a la masculinitat coses diferents. Per exemple, un exemple que jo utilitzo molt: si tu vas a l'Índia, veuràs que les que porten els pesos són les dones. Veus dones molt petites i fràgils que van amb un munt de maons damunt del cap. Entre nosaltres, en canvi, pensem que els pesos els han de dur els homes. Per què? Doncs perquè a l'Índia diuen que les dones tenen el cap més dur i, per tant, han de portar elles els pesos, ja que els allà els porten amb el cap. A la nostra cultura, l'explicació és que els homes són més forts i que, per tant, els pesos els han de dur els homes. Així doncs, veiem que això que nosaltres considerem natural, ells també ho consideren natural, i és contradictori. Per tant, veiem que hi ha coses que semblen molt clares que vinguin de la natura en una cultura i que, en canvi, en cultures diferents poden ser atribuïdes a sexes diferents.

P: Més endavant tornarem a parlar de les cultures, així que segueixo ara amb la idea de la categorització de la definició de “dona”. Així doncs, la segona pregunta és: què fa “dona” a una dona?

R: Bé doncs a una dona la fa “dona” l'educació que rep, els missatges que rep i la socialització que rep. És a dir, convertir a una criatura que acaba de néixer i que podria ser coses molt diverses, en membra d'una societat. Per tant, una criatura va absorbint els mandats i les formes de viure d'una societat determinada, i és a través dels missatges que rep una nena que es va convertint en dona. D'això ja hauràs vist que Simone de Beauvoir té la famosa frase que no neixes dona sinó que et converteixes en dona, o en home. Doncs és a través del procés de socialització que una nena es converteix en dona.

P: Volia preguntar-te sobre els rols de gènere perquè és un tema que a mi em crida particularment l'atenció. Què és una dona sense rols de gènere? Si s'abolissin els rols de gènere, com podrien definir-se les dones?

R: Doncs les dones ens definiríem perquè sexualment tenim una funció diferenciada respecte de la reproducció i, per tant, les dones som les que podem parir, alletar... I això és una cosa típica de les dones i no dels homes. És a dir, ara tenim la dualitat sexe-gènere. Si abolíssim els gèneres,

ens quedaria la diferència sexual. I la diferència sexual és el que ens permetria diferenciar el que és un home i el que és una dona.

P: Però ara sí que creus que a les dones i als homes se'ls defineix més pel gènere que pel sexe, oi?

R: Exacte, i això ho veus perquè, per exemple, si tu parles amb criatures de tres o quatre anys, elles tenen clar que són nenes o nens, i reconeixen si els seus companys són nens o nenes. I quan li dius: "I aquesta, és un nen o una nena?" et diuen: "És una nena". I tu dius: "I per què és una nena, com ho saps?" i diuen: "Perquè porta un vestit, perquè porta una nina, perquè té els cabells llargs..." És a dir, no identifiquen en funció del sexe. No diuen: "Perquè té una vulva" o la paraula que utilitzi la criatura, sinó que ho reconeixen per elements que procedeixen del gènere: com va vestida, els colors que porta, els cabells, les joguines que té... És a dir, elements que pertanyen al gènere, no al sexe.

P: Abans de passar a la següent pregunta, doncs, potser la primera pregunta seria: creus que cal una definició de "dona" per tal que les dones es reivindicuin com a subjectes en el feminisme?

R: A veure, hi ha dos objectius diferents en el feminisme, perquè en el tema dels gèneres hi ha un element important a entendre. El gènere és un model que marca a les criatures i les mutila en certa manera, perquè les fa adaptar a un model determinat. En aquest sentit, és tan limitador pels nens com per les nenes, ja que als nens també se'ls inculca un gènere els hi agradi o no, i també s'han d'adaptar al que és "ser un home". Per tant, en aquest sentit els dos sexes tenen la mateixa dificultat, que és la limitació que implica el gènere, i avui una mica més pels homes perquè el gènere femení està evolucionant i el masculí no, o molt menys. Però a part d'això, hi ha una altra diferència, que és el segon element: els gèneres no són considerats iguals sinó que estan posats jeràrquicament: el gènere masculí és més important i té més poder que el femení.

Per tant, és clar, aquí hi ha un element important que és: en una primera fase, les dones hem lluitat per ser iguals, per poder fer el mateix que els homes. És a dir, hem lluitat contra la jerarquia. Què passa? Que en un cert moment hem vist que si no desfem els gèneres, no es desfarà mai la jerarquia. Per, tant a partir d'un cert moment el que plantegen les dones és: "Jo

també vull poder jugar a futbol”, “Jo també vull poder treballar fora de casa”, “Jo també vull poder estudiar”. És a dir, poder fer tot allò que s’havia considerat només masculí però que de fet era humà.

En aquest sentit, hem vist que el que calia era desfer els gèneres, i no només desfer la jerarquia de gèneres. Hi ha hagut autors que han dit: “Les dones són meravelloses, que segueixin com són que són millors que els homes”. Això no ho volem, perquè “que siguin com són” vol dir seguir a casa, no poder estudiar o no guanyar diners, i això no ho volem. Per tant, el que hem vist és que no es desfarà la jerarquia de gèneres mentre hi hagi gèneres. Com a la majoria de classificacions humanes, mentre hi hagi una classificació, es munta una jerarquia. Si tu dius: “Hi ha gent blanca i gent negra”, resulta que això que és una diferència, la convertim en una jerarquia. I llavors, l’única manera de desfer la jerarquia -en el cas d’homes i dones- és desfent els gèneres.

Per tant, l’objectiu de les dones en aquest moment ja és, sobretot, desfer els gèneres, en el sentit que nosaltres puguem fer tot el que vulguem, sigui considerat masculí o femení i que les coses que nosaltres fem, pensem i volem també siguin admeses en la societat, amb igualtat d’importància. Està clar el que dic?

P: Sí, però llavors penso: com poden les dones poden reivindicar l’opressió que pateixen com a dones que pateixen si es desfan els gèneres?

R: Perquè el gènere només es pot desfer quan les dones només tenen una mica de poder. Aquest element no es plantejava al començament, s’ha anat plantejant després. I ara estem en un punt curiós i interessant, perquè de moment, les dones el que estem fent és masculinitzar-nos. El que no sabem és quina part del que era l’antic gènere femení conservarem i quina part no. Això és curiós i molt ambigu, perquè per exemple aquests dies s’està dient: “Hi ha set països governats per dones en què el coronavirus ha sigut molt menys violent, perquè les dones han actuat molt millor”. Però per altra banda també tenim altres dones -com pot ser la senyora Ayuso a Madrid- que és un desastre. Per tant, no està clar que pel fet de ser dones siguem superiors i fem les coses millor. El que sí que està clar és que algunes vegades les dones, estirant elements del nostre gènere -és a dir, del que se’ns ha atribuït, que fonamentalment és el manteniment de la vida i la

cura de la vida- en aquest sentit som millors que els homes. Però alhora, també hi ha una sèrie de dones que el que estan fent és adoptar patrons masculins.

P: Aquesta és una pregunta que tenia més endavant, però ara que ho dius, t'ho pregunto ara. Quan tu dius "adoptar patrons masculins", fins a quin punt això que elles estan adoptant és una cosa que és masculí o és un patró universal? Com que a vegades allò masculí s'adopta com a universal, no sé fins a quin punt els homes tenen característiques d'homes, o tenen característiques que són universals, pel fet que al seu gènere se l'ha atribuït moltes vegades característiques universals.

R: Però això que jo comento és universal. És a dir, per exemple, cuidar una criatura era una cosa que un home no podia fer, i que si ho feia quedava com molt deshonorat, perquè era una cosa que no li tocava. Per tant, no és que tot el que facin els homes sigui universal i que les dones només puguem fer una part. És que hi ha una clara diferenciació entre l'univers masculí i l'univers femení i entre els rols femenins i els masculins, però s'ha donat més predominança als masculins. Per això el primer moviment de les dones és: "Jo també vull això que fan els homes, perquè això és interessant". Però ara ens hem adonat que si totes ens convertíem -del punt de vista social- en homes -per exemple, si totes sortim a treballar- llavors no pots tenir criatures, perquè no tens qui se n'ocupi.

Per tant, aquest és un problema fonamental. Nosaltres ens hem incorporat al món masculí, però els homes no s'han incorporat al món femení i aquí s'ha creat un desequilibri. Llavors les dones diem: "L'única manera de sortir-se'n és que els homes també agafin rols considerats tradicionalment femenins, i que també són rols universals però que han estat sempre dividits".

P: D'acord i llavors, en última instància, caldria abolir els gèneres, oi? Després que les dones hem entrat en l'univers masculí i tenim poder, els homes en el femení, i s'ha revalorat tant allò masculí com femení, es poden abolir els gèneres.

R: Exacte. Per abolir els gèneres, primer hi ha d'haver una operació important que és revalorar allò femení, i universalitzar-ho -és a dir que els homes també ho puguin fer-. Per què si no, què passa, ara? Que ara deixem el que eren tradicionalment tasques femenines a les dones més pobres, per no fer-ho nosaltres. Han de venir les llatinoamericanes, o les dones que tenen més

dificultats econòmiques i fer les funcions de cura -neteja, s'ocupen de la gent gran...-. I fan també altres tipus de funcions, com per exemple, prostitució... És a dir, totes les funcions femenines de donar plaers als homes, de cuidar-los, etcètera, ho fan elles. Inclús el fet de tenir criatures, perquè ara el que passarà és que pariran en lloc nostre. Moltes dones pensen: "Si puc pagar una quantitat, puc tenir una criatura amb la meva parella -perquè els òvuls són meus i l'esperma és d'ell-. Per tant és la meva criatura i s'assemblarà a nosaltres, però m'estalvio els nou mesos d'embaràs i m'estalvio el part. Doncs que ho faci una altra que és més pobre que jo i que necessita els diners". És a dir, deixem les funcions femenines per les dones pobres, cosa que em sembla un absolut disbarat. Clar, els homes no pariran, però a partir que neix la criatura, li poden canviar igualment els bolquers i cuidar-la.

P: Llavors tu creus que ja estem en aquest punt, que ja s'ha revalorat prou allò és femení com per abolir els gèneres?

R: No. Encara hem de revalorar molt allò femení. I en el feminisme hi ha tendències que no ho veuen així, que els hi sembla que això és un essencialisme, com dir que nosaltres som millors... Jo no dic que siguem millors, jo dic que tenim alguns rols i capacitats més desenvolupades, no perquè sigui per essència, sinó perquè ens han educat i acostumat a fixar-nos en unes altres coses, i per això tenim un tipus de capacitats diferents de les que tenen els homes. Com a grup, després individualment hi ha de tot.

P: Tornant al tema de la definició de la dona, no sé si tu creus que les dones s'han de definir, però la pregunta seria: quina podria ser una definició de dona que estigués fora dels cànons patriarcals, que no caigués en cànons binaris, i que inclogués totes les dones?

R: Per mi, la definició que és comú ve justament del sexe, i no del gènere. Perquè la diferència de sexes sí que existeix, i està clar ara. Hi ha gent que diu: "No, perquè hi ha persones que tenen els dos sexes". Sí, però la proporció és molt petita i en general és una anomalia que no se sap massa perquè, o a vegades sembla que és així però no és així. Però en tot cas, la diferència respecte dels genitals i de les funcions reproductores sí que està clara. Per tant, aquesta jo crec que és la definició real d'allò que tenim en comú les dones. Però en canvi, si volem definir-ho per "porta

els cabells llargs, porta faldilles o guanya diners”, doncs tot això no ens serveix perquè depenent de la cultura és d’una manera o d’una altra... No és específic de cap dels sexes; es pot canviar.

P: I què passaria amb les persones transgènere, llavors? Dones transgènere que no han fet el canvi de sexe?

R: És que jo crec que no necessitaríem transgènere. Per una altra raó: perquè les persones transgènere vol dir que no se senten a gust amb allò que s’ha establert per al seu gènere. Per exemple, què diuen els nens transgènere? Diuen, per exemple, que volen jugar amb els nens o que volen córrer. Bé, però perquè això és el que els agrada i és clar, com a nenes no els ho deixen fer. Ara, si com a nena pot anar en bicicleta, jugar a futbol, jugar amb els nens... i tothom ho troba normal, doncs no li caldrà ser transgènere. Una altra cosa és la transsexualitat, és a dir, persones que no es troben a gust amb els seus atributs sexuals. Però això segurament si no estigués vinculat al gènere, tampoc passaria. Perquè si tu tens un cos de dona, però pots viure com viuen els homes, per què necessites canviar? La meva intuïció és que aquesta mena de pulsio actual per la transsexualitat i les persones transgènere és perquè hi ha una classificació. Si desfèssim la classificació, no seria necessari passar d’una banda a l’altra.

P: Però sí que actualment hi ha debat sobre si les dones transgènere -que, per tant, no han fet el canvi de sexe- són dones o no, oi? I és clar, si posem com a referència que les dones el que tenen en comú és que tenen els mateixos genitals, les dones transgènere queden una mica excloses de tot això...

R: Bé, perquè estem en una etapa de transició. Jo, si una persona em diu que és una dona, doncs per mi és una dona; no aniré a mirar quin sexe té. Però si viu com una dona i pot fer tot el que fa una dona -excepte potser parir, però jo tampoc he tingut criatures i soc una dona, per tant no és obligatori per una dona tenir criatures-, no importa gaire quin gènere tingui, oi? Per tant, jo acceptaré sempre la definició que em doni cada persona sobre ella mateixa, però l’important és que cada persona pugui viure i pugui fer tot allò que vol i desitja i està a la seva naturalesa, i ja està. I no cal que si té un sexe masculí, se’l talli, perquè de tota manera, per molt que es mutili, mai tindrà ovaris i mai podrà tenir una criatura ni podrà quedar embarassada. I el mateix respecte la dona que vulgui ser un home: encara que li posin un aparell que aparentment és de sexe

masculí, la veritat és que aquell sexe masculí no li funcionarà com a tal, perquè no serà capaç d'engendrar una criatura amb una dona.

És a dir, jo crec que la manipulació sexual és una mica conseqüència de l'aspecte dels gèneres i de la classificació dels gèneres. I que si anem desfent els gèneres i anem fent que tothom pugui viure com vulgui, tot això desapareixerà. I si un senyor es vol pintar i maquillar i anar amb una cabellera com la teva, doncs que ho podrà fer i ningú ho trobarà estrany.

P: Bé, doncs ara passem a la segona part de l'entrevista, amb la part d'abolir gèneres, tot i que ho hem parlat ja. La primera pregunta és: per què, des de l'inici dels temps i en la majoria de cultures i en la majoria d'espècies, les dones i els homes han dut a terme tasques diferents? Ja sé que hi ha quelcom biològic que ens fa diferents, però a més penso: "Vols dir, que cal abolir els gèneres, si a tot arreu hi ha aquesta diferenciació en dos gèneres?"

R: El que passa és que, en el passat, la humanitat ha tingut moltes dificultats per viure. I llavors, com en totes les situacions difícils, es creen les divisions de funcions: és a dir, es fan grups especialitzats, ja que és la manera de fer grups més eficaços. En el passat, la humanitat estava amenaçada: hi havia animals ferotges que podien matar -fixa't que en els contes de fa 200 o 300 anys encara hi ha el llop que es menja les criatures, o la Caputxeta Vermella- o podien venir els enemics -quan llegeixes la història, veus que venien els pirates, els francesos o els moros-. En aquest cas, algú havia de sortir a defensar-se. Això va fer que hi hagués una especialització, de manera que els homes van agafar uns determinats rols i es van entrenar per aquests rols.

De la mateixa manera, ara hem oblidat com han viscut les dones, però jo he fet l'arbre genealògic de la meua família i tinc dades des del 1500. Les meves àvies i besàvies es casaven als 15 anys, començaven a tenir criatures, se'ls anaven morint les criatures, i per arribar a tenir dos o tres fills que vivien havien hagut de parir-ne 10 o 12. I es morien als 40 anys, de manera que no tenien temps de res més. Aquestes criatures tenien poc menjar i les havien de cuidar com podien, la higiene no era gaire bona, anar a rentar era complicat... Tot això era un esforç enorme. Llavors clar, s'especialitzaven per poder sobreviure i tirar endavant.

Què passa, ara? Que estem en unes condicions molt diferents. Abans en una família hi havia més criatures que morien que les que tiraven endavant i arribaven a ser adultes. Però ara entre

nosaltres la mortalitat és molt baixa, ha baixat dràsticament la fertilitat de les dones i el nombre de fills. Llavors, aquesta divisió del treball que era tradicional, i que tenia un sentit en el món tradicional, ha deixat de tenir sentit. Fixa't que moltes dones d'abans es casaven amb 15 anys, es morien amb 40 i havien tingut 15 fills. Això vol dir que pràcticament havien dedicat gairebé la meitat de la seva vida als embarassos. Avui en dia tenim una esperança de vida de 86 anys i la mitjana de fills és d'1,3; és a dir, un any d'embaràs. A banda d'un any d'embaràs, tens anys de cuidar la criatura, que també et donen feina, i no només l'embaràs. Però si tens una vida que vius fins als 86 anys, doncs et queda temps per moltes coses. En canvi, abans, 15 fills amb 40 anys, doncs els quedava temps de res. Per tant, avui no té sentit aquesta divisió tradicional.

P: Clar, la divisió tenia sentit perquè si no l'espècie ja hagués mort, oi? Si les dones s'haguessin dedicat a fer el que fan ara...

R: Exacte. I això es veu molt, per exemple, si llegeixes textos d'antropologia, doncs en les anàlisis antropològiques es veu molt: la feina de les dones era cuidar, perquè amb molt poc aliment havien de fer viure a les criatures i als homes. Per això, donaven més als homes, ja que tenien una feina més dura. Aquesta és la idea tradicional, però ara ja no té sentit.

P: Ja. Entenc que s'instaurés la divisió del treball per un tema de supervivència, però per què va ser el gènere masculí o el sexe masculí el que va estar a dalt en la jerarquia?

R: Perquè l'home tenia unes funcions -que ara tampoc les veiem- però que eren bastant importants per al col·lectiu, perquè havien d'arriscar la vida. Si venien els enemics, doncs havien de sortir a defensar. Això volia dir que havien d'aprendre a matar, i a morir. I això és molt complicat, i requereix un entrenament des de petits. I moltes coses antropològiques o costums africanes encara vigents t'ho expliquen: els nens estaven amb les mares fins als set anys, però després els homes se'ls emportaven a les cases dels homes i allà els endurien: els feien passar por, etcètera. Tenien la idea que "un nen que té por no és un home. Sigues un home i aguanta". I encara nosaltres tenim aquesta idea: se'ls diu als nens: "Tu no pots plorar perquè ets un home, un home no plora..." Però això és perquè s'havien de convertir en éssers molt durs, perquè s'havien d'enfrontar a la mort, que podia ser defensar-se dels del poble del costat, per exemple,

perquè si venien i s'enduien el blat, aquell any es moriria tothom de gana. I és clar, això els va donar una superioritat.

Això també es veu a la literatura: els homes anaven a defensar el grup i s'arriscaven. I llavors tornaven -n'havien mort uns quants, d'altres venien ferits...- i a les dones els feia pena i els agraïen l'esforç que havien fet. Llavors els cuidaven i els permetien tenir capricis: que es casessin amb la dona més maca o aquestes coses. I això va ser un ordre que es va anar imposant, fins que es va convertir en què els homes es consideraven més importants que les dones i tenien més poder, i per tant a partir d'aquí podríem dir que es va instaurar el patriarcat.

P: Què interessant... Llavors, la propera pregunta és: quin impacte i repercussions té el concepte d'autodenominar-se “dona”, exceptuant els rols de gènere?

R: Per mi la definició a la qual hem d'anar en el futur torna a ser no la de gènere, sinó la de sexe. Per tant, la definició és: som dones les que tenim un determinat aparell sexual i unes determinades capacitats reproductives, que són diferents que les dels homes. Ni millors, ni pitjors, simplement diferents. I això és el que fa que siguem dones. Clar, si una persona transsexual et diu: “vull ser una dona”, d'acord, doncs pots ser una dona. De fet, des del punt de vista sexual no ho serà mai, però està bé. Però allò que és comú a les dones és tenir un determinat sexe i tenir unes determinades funcions a l'hora de la reproducció. No podem dir que el que és comú és que cuinem o que ens agrada vestir-nos o pintar-nos, perquè hi ha hagut civilitzacions on els homes s'han vestit d'una manera més escandalosa que les dones, o s'han pintat més... Així que tot això no és constitutiu de la feminitat.

P: Entenc. Jo tenia la pregunta de per què abolir la categoria gènere ens farà a dones i homes més lliures, però jo crec que ja ho has anat explicant.

R: Clar, perquè el tema del gènere és com una cotilla en la qual t'hi has de posar sigui com sigui. I tradicionalment, si no ho acceptes, tens sancions molt dures. En els nens i en els nois, el fet que si no es comporten “com toca” són mariques i ja queden marginats, etcètera. I les dones ara ja no tant, però sí que es deia: “Aquesta és un cavallot”. Per això, jo crec que l'important és que anem desfent els gèneres però incorporant en l'universal el que era femení, per tal que els homes hi tinguin accés també.

P: Et faig l'última pregunta, que és un tema que m'interessa molt. No em queda clar, quan diuen "abolir els gèneres" si es refereix estrictament a "abolir els rols de gènere". I lligat amb això, quins avantatges té abolir els gèneres respecte als rols de gènere? O és el mateix?

R: Un dels elements dels gèneres són els rols, però no és l'únic. Hi ha molts aspectes dels gèneres: la mentalitat, els estereotips... Llavors, els rols de gènere com a rols no desapareixeran. No es tracta que "ara ja no tenim criatures, ara ja no anem a treballar". No, això se seguirà fent, però ja no seran atribuïts als homes o a les dones. La cosa és que, neixis nen o neixis nena, puguis tenir obert tot el ventall de possibilitats humanes. Òbviament, cal exceptuar aquelles que són estrictament vinculades al sexe, perquè aquestes ens venen donades per la natura -i bé, potser hi haurà algun moment en què els homes voldran també parir criatures, però a mi em sembla que no cal, que és una complicació una mica innecessària-. En canvi el que no té sentit és que es vulgui especialitzar a les dones en cuinar, per exemple, quan ara veiem que els cuiners més famosos són homes; és a dir, que això no té res a veure amb ser dona o home. Per tant, l'important és que les criatures quan neixin tinguin totes les oportunitats obertes, que estiguin d'acord amb les seves aptituds, amb les seves ganes i amb el seu desig, i que no se les limiti perquè han nascut amb un sexe o amb un altre.

P: I valorar ambdues opcions: tant la cura com el poder, oi? Perquè en el món capitalista, es valora molt que una persona tingui poder. Llavors també caldria valorar que treballis de persona de fer feines, oi?

R: Clar, però per això s'han de valorar més les feines que han fet les dones. Perquè, què s'està dient ara, amb la pandèmia? Doncs que tota la majoria de les persones que han sostingut la situació són les dones, que són les infermeres, etc. I aquí es veu el gran valor que té això. I molta gent diu: "Però aquestes són les pitjor pagades. Té sentit això?" En canvi, tots els grans senyors que dirigeixen bancs i dirigeixen companyies, doncs això a l'hora de la veritat no ens aporten res. Per tant, s'hauria d'anivellar més, de manera que les feines que tradicionalment han estat considerades femenines es veiés que són importants i fossin més ben remunerades. I que alhora, s'hi deixés entrar als homes també.

P: Clar, jo tenia aquest dubte aquests dies. Ara ja ho he entès. Moltes gràcies Marina! Voldries afegir alguna cosa més?

R: No, això és tot!

P: Perfecte, doncs moltíssimes gràcies, m'has donat moltíssima llum i m'ha agradat molt parlar amb tu!

R: Me n'alegro molt! A mi també. Que et vagi molt bé el treball, i envia-me'l quan l'hagis acabat!

P: I tant. Moltes gràcies!